76 P 198

פערלאג די „יודישע ביהנע".

שרה שיינדעל

לעבענס בילד מיט געזאַנג און טענץ

פון יאָזעף לאַטיינער.

װארשא--תרס"ז

СУРЕ ШЕЙНДЕЛЬ

Пьеса въ 3-хъ дѣйствіяхъ

Соч. І. Латайнеръ.

פערלאג די „יודישע ביהנע".

שׂרה שיינדעל

לעבענס בילד מיט געזאַנג און טענץ

פון יאָזעף לאַטיינער

הערויס געגעבען פון י. לידסקי.

נאכדרוק, די פיעסע, אינגאנצען ווי אויך
אין טהיילען, ווי די פראזע און
אזוי אויך די לידער איז
שטרענג פערבאטען.
הערויסגעבער.

ווארשא—תרס"ז

СУРЕ ШЕЙНДЕЛЬ

Пьеса въ 3-хъ дѣйствіяхъ

Соч. I. Латайнеръ.

592

Тип. Левинъ-Эпштейна, Варшава, Павликая [illegible].
1910.

פערזאנען:

רב יוחנצי	דין
שרה שיינדעל	זיין ווייב
אברהמעלע	זייערע קינדער
באבעלע	זייערע קינדער
דזייק	יוחנצים ברודער
סעם	זיין זוהן
גימפעל	חזן
שאפסע	שמש. משוררים און פאלק.

ערשטער אַקט.

~~~~~~~~~~~

(צימער ביי רבי יוחנצי – מענגער און פרויען זינגען!)

צאַלע

מיר זענען געקומען אַלע אהער,
מיר ווילען וויסען וואָס איז זיין באַגער!
רב יוחנצי זאָל קומען אַהער צו געהן
דען מיר האָבען קיין צייט מעהר דאָ צו שטעהן.
וואו איז שרה שיינדעל די פרומע?
מיר ווילען זי היינט נאָך זעהען.
מיר שרייען אַלע מיט איין שטומע:
מיר האָבען מעהר קיין צייט דאָ צו שטעהן!

בּיס

פְרויען

וואו איז זי?

מֶענֶער

וואו איז ער?

אַלֶע

מיר ווילען זיי שוין זעהען!

בּיס

שאַפסע: (לויפט אַריין) שאַט! שרייט נישט אַזוי! שרה שיינדעל האָט געלאָזט זאָגען, אַז אויב איהר וועט שרייען וועט זי נישט קומען.
~~~~~~~~~~~

אַלֶע ניין. מיר ווילען זי שוין זעהען!

שרה שיינדעל: (קומט ארויס) שרייט נישט מיינע ליעבע ווייבער און יודען! איהר זאָלט וויסען, אז מיין מאן רבי יוחנצי פּסקענט נישט מעהר קיין שאלות!

אַלֶע פאר וואס? שרה שיינדעל.

שרה שיינדעל: שאַט! שאַט! שרייט נישט! איך האָב געמיינט אז דער אַלטער רב וועט שטארבען וועט קהל לאַנג נישט טראַכטען און באַלד מיין רב יוחנציען זעצען על כסא הרבנות, צום סוף זעה איך אז עס שטעהט גאָר נישט אָן אייער קהל אז מיין מאַן זאָל זיין רבי, און אז איך שרה־שיינדעל, דעם יעהופיצערס טאָכטער זאָל זיין רביצין... טאָ געהט אייך, מיינע ליעבע יודען און יודענעס צו אייער קהל און לאָזען זיי אייך פּסקנ'ען שאלות.

אַלֶע איהר דאַרפט אונז נישט טרייבען, מיר געהען אליין. (אלע אָב).

שרה שיינדעל: און דו שאַפסע, וואַרף דיך אויבען אַרוים.

שאפסע: איך בין שוין פון יענער זייט. (אָב).

שרה שיינדעל: האָט איהר געזעהען אַ חוצפה? לאָז נור מיין יוחנציען זיך פערגליסטען עמיצען פסקנען אַ שאלה דראַפּע איך איהם אויס בײדע אויגען!.. האָ האָ, איך וועל זיי וויזען אז איך היים שרה שיינדעל דעם יעהופיצערס טאָכטער!

יוחנצי: (קומט אַריין מיט'ן טלית־ותפלין) גוט מאָרגען דיר שרה שיינדעלע!

שרה שיינדעל: אַ גוט יאָהר דיר רבי. וואָס האָסט דו דיך אזוי לאַנג געזוימט? רבי מיינער.

יוחנצי: איך דארף דאָך זאָגען אַ דרשה אום שבת־הגדול.

שרה שיינדעל: וועך מיר דרשה? און וואָס מיר דרשה? דו וועסט ביי מיר נישט דרשנ'ען, ביז וואַנען כען וועט דיך

ניִשט זעצען על כסא הרבנות! דו הערסט? ! ניִשטאָ קיין דרשות!

יוחנצי: וואָס הייסט ניִשט דרשנען שבת הגדול? ווער וועט דען וועט דרשנען?

שרה שיינדעל: כָּל־זְמַן די שטאָט וועט דיך ניִשט מאַכען פאר קיין רב, וויל איך ניִשט דו זאָלסט דרשנען. דו הערסט? איך בין דעם יעהופּיִצערס טאָכטער!

יוחנצי: אַז דו ביִסט דעם יעהופּיִצערס טאָכטער דאָס ווייס איך, נאָר אַ דרשה אויף שבת־הגדול, דאָס מוז איך זאָגען. איי וואָס? וועגען רבנות? — דאָס וועט שוין ממילא קומען. אָט, דאַרף צו קומען מיין ברודער דער מיליאָנטשיִק פון אַמעריקאַ, מען האָט עס מיר אין בית־המדרש געזאָגט אַז ער קומט די טעג, און ער מיִט זיין גבירות־שאַפט און איך מיִט מיין דרשה וועלען מיר איבערנעמען גאַנץ קהל אויף מיין זייט.

שרה שיינדעל: איז טאַקי דיין ברודער אַזאַ נגיד ווי מען זאָגט?

יוחנצי: איך זאָג דיר: ער איז אָנגעשטאָפּט...

שרה שיינדעל: פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

יוחנצי: עס איז גאַנץ איינפאַך: ווען ער איז אוועק נאָך אַמעריקאַ, איז ער אַלט געוועהען אפשר 16 יאָהר, און אַציִנד איז ער שוין אַלט 40 יאָהר, און די גאַנצע צייט האָט ער געהאַלטען דאָרט און איין גראָבען גאָלד — נו פערשטעהט זיך אַליין אַז ער מוז שוין האָבען גאַנצע בערגער גאָלד...

שרה שיינדעל: אָט זעהסט דו דאָס וואָלט דוקא ניִשט שלעכט זיין. ער זאָל אונז נאָר געבען אַביִסעל מיליאָנען, וואָלט איך שוין אונזער קהל געוויִזען וואָס שרה שיינדעל דעם יעהופּיִצערס טאָכטער קאָן...

יוחנצי: זעהסט דו שׂרה שיינדעל־לעבען, איך וויל בײַ איהם דוקא קיין סך נישט געבעטען; נאר אט זעהסט דו א פּאר מיליאנען וואלט נישט שאַדען

שׂרה שיינדעל: א שטײַגער וויפיעל קלערסט דו, מיר זאלען בעטען בײַ איהם?

יוחנצי: איך ווײס? וויפיעל רעכענסטו־אזוי? עס זאל זײַן מיט יושר?

שׂרה שיינדעל: מיט יושר? דאכט זיך א דרײַסיג מיליאנען וועט זײַן גענוג פאר'ן ערשטען מאל.

יוחנצי: מֵהָבָא־תֵּתִי... איך פערלאז מיך אויף דיר. (לערענט) שַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח קוֹרִין אותו שַׁבָּת־הַגָּדוֹל. איז דאך די קַשְׁיָה: פאר וואס רופט מען שבת הגדול און נישט יום הגדול?

שאפּסע: (לויפט ארײַן) אוי רב יוחנצי! שׂרה שיינדעל! איהר זענט גליקליך, איהר זענט רײַך, איהר זענט אנגעשטאפּט...

יוחנצי: ווער איז רײַך?

שאפּסע: איהר האט געמאכט! איהר האט בײדע געמאכט דעם אויבערטרעפער! איהר זענט גליקליך.

יוחנצי: געלויבט הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ! אט זענען מיר געוואָרען נגידים אהן רבנות.

שׂרה שיינדעל: איך פערשטעה נישט. דו שפּיעלסט דען אין לאטעריע?

יוחנצי: זעהסט דו דאך, וואס דער רבונו של עולם קאן. מען דארף דען שפּיעלען? מִי שֶׁאָמַר לְשֶׁמֶן וְיַדְלִיק... אז נאר וויל שיקט א בעזעם... דאס איז דאך מנסי גאטס נסים.

שאפּסע: א זאלכע נסים אויף אלע חסידים געזאגט געװארען.

שׂרה שיינדעל: איך מיט מײַן ווײַבערישען שׂכל פערשטעה

עָס פּאָרט נישט... קום נאָר אַהער, שאַפּסעָ גולם! זאָג מיר דעם גאַנצעָן אמת: פון וואַנעָן ווייסט דו דאָס אַז מיר האָבעָן געמאַכט דעם אויבער־טרעָפּעָר?

שאַפּסעָ: איך האָב דאָך אַ פּאָדרעָשוועָ.

יוחנצי־שרה שיינדעל: וואָס האָסט דו?

שאַפּסעָ: אַ פּאָדרעָשיוועָ. רֶב משה דער בעל־עגלה האָט זי מיר געבראַכט און האָט מיר געזאָגט: שאַפּסעָ! האָט ער געזאָגט, אָט האָסט דו אַ פּאָדרעָשוועָ צו רֶב יוחנציעָן, ער האָט געוויס געמאַכט דעם אויבער טרעָפּעָר. אָט האָט איהר זי, די פּאָדרעָשוועָ.

יוחנצי: ער מיינט, וואָס עָס קלאַפּט פון איין שטאָט אין דער אַנדערער: אַ טעלעגראַף.

שרה שיינדעל: מישטיינס געזאָגט זיי ווייסעָן אפילו נישט ווי עָס הייסט... מעָן רופט עָס! דעָפּעשניצעָ. וואָס זשעָ שטעהט דאָרט געשריבעָן?

שאַפּסעָ: איך ווייס? איך קאָן דען לייענעָן טְרֵפָה־וְּפָסֶל׳ען?

יוחנצי: געה, גולם, בעט אימיצעָן מעָן זאָל דיר איבער לייענעָן.

שאַפּסעָ: צו וועמעָן זאָל איך געהן?

יוחנצי: געה צום אַפּטעקער.

שאַפּסעָ: דער לאַפּטעקער וויל שוין מעהר נישט לייענען און איך קיין בריעף נישט שרייבעָן. ער זאָגט: אַז אַ גאַנץ יאָהר שרייבט ער אייך בריעף צו אייער ברודער דעם מיליאָנטשיק און איהר גיעט איהם גאָר נישט צו לייזען, איהר זענט נאָך איינמאָל נישט קראַנק געוועזעָן

יוחנצי: געה שוין, גולם!

שאַפּסעָ: שאַ! איך וועל געהן צו חנהלעָן, דער כּ״רבלאָנדזשעטער נשמה. זי קאָן דאָך אַ סך לשונות!

שרה שיינדעל: לאָז זיין צו דער פערבלאָנדזעטער נשמה! נאָר גיך.

שאפּסע: אָט לויף איך שוין. האָ האָ! שאַפּסע איז אַ קלוגער גולם! (ער לויפט אָב און פערליערט די טעלעגראַמע).

אברהמעלע: (קומט אריין).

שׂרה שיינדעל: געלויבט איז דער אויבערשטער! אָט געהם טאַקע אונזער אברהמעלע, לאָז ער אויך וויסען פון דער גוטער בשורה! — אַ גוט מאָרגען דיר מיין זונדעלע, איך וועל דיר אָנזאָגען אַ גוטע בשׂורה-טובה: מיר האָבען געמאַכט דעם אויבערטרעפער.

אברהמעלע: דעם אויבערטרעפער? ווער שפּיעלט דען ביי אונז אין דער לאָטעריע?

שׂרה שיינדעל: קיינער נישט, זעהסטו מיין קינד און דאָך...

אברהמעלע: ווי זשע אַזוי?

שׂרה שיינדעל: דאָס איז דאָך טאַקע אַ נס, אָט איז שאַפּסע געקומען צו לויפען מיט אַ גרולה אַז...

אברהמעלע: ווער ווייס וואָס ער האָט דאָרטען געהערט דער גולם...

שׂרה שיינדעל: ער האָט דאָך געבראַכט אַ דעפּעשניצע, האָב איך איהם געשיקט, אַז מען זאָל זי איבער לייענען...

אוי אָט איז טאַקע די דעפּעשניצע (הויבט זי אויף און גיט זי אברהמעלען) וואָס דאָס איז פאַר אַ גולם, ער האָט זי פערלוירען!

אברהמעלע: אַ דעפּעשע! (לייענט) וואָס זעה איך? דער פעטער פון אַמעריקאַ קומט דאָך צו פאָהרען! פון איהם איז דאָך די דעפּעשע!

שׂרה שיינדעל: וואָס? דער פעטער פון אַמעריקאַ? דער מיליאָני־טשיק קומט טאַקע? (לויפט צו יוחנצען) הערסט יוחנצי? דיין ברודער קומט צו פאָהרען, דאָס איז פון איהם די דעפּעשניצע. אונזער אברהמעלע האָט זי איבערגעלייענט.

יוהנצי: וואָס? אברהמעלע האָט זי איבערגעלייענט? און דיר שׂרה שיינדעל, דעם יעהופיצערס טאָכטער איז דאָס גאָר נישט קשה?

שׂרה שיינדעל: וואָס זאָל מיר דאָ קָשֶׁה זיין ?

יוחנצי: יעֶהופיצערס טאָכטער! עס אַרט דיך גאָר ניט ? ווי קומט צו אונזער אברהם'לען טרפה־ופסל'ען צו לייגען ? און האָט ער עס געלערענט ?

אברהמעלע: (צו זיך) איך האָב מיך אַליין פערראַטהען.

שרה שיינדעל: אוי! אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! וואו האָסט דאָס געלערענט ?

אברהמעלע: ליעבע מוטער! די צייט שטעהט נישט, באַלד וועט דער פעטער קומען מוזט דאָך עטוואָס פאַרבערייטען.

שׂרה שיינדעל: קום שוין, קום יוחנצי! אָך איז מיר און וועה איז דיר וואָס מיר האָבען דערלעבט פון אונזער אייגענעם זוהן! אָ, הייליגער יעהופיצער! זאָלסט שטעהן און בעטען פאַר דיין געטרייע טאָכטער! (אָב).

יוחנצי: (אָבגעהענד לערענט) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול... (אָב).

אברהמעלע: (ווי נאָך קוקענד) אַך דו פינצטערע פאַנאַטיזמוס! ווי לאַנג נאָך וועסט דו פערשטעלען די העלע זונען־שיין? קוים וויל מען עפּעס לערנען, עפּעס געניסען פון וויסענשאַפט, מוז מען זיך בעהאַלטען בְּחַדְרֵי חֲדָרִים... און יעצט האָב איך מיך אַליין פערראַטהען, ווער ווייסט וואָס איך וועל ליידען דאַפיר!...

באַבעלע: (אַריין קומענד).

אברהמעלע! אַ גוטען מאָרגען דיר!

אברהמעלע: אַ גוטען מאָרגען דיר, מיין טייער שוועסמעריל!

באַבעלע: זעהר גוט וואָס איך האָב דיך דאָ געטראָפען אַליין. איך וויל טאַקע מיט דיר עטוואָס רעדען.

אברהמעלע: ווילסט מיט מיר עטוואָס רעדען, נו אדרבה גוט. זעץ דיך.

באַבעלע: (ווי זעצען זיך) ווייסט אברהמעלע אַז דער פאָטער

מיט דער מוטער האָבען זעהר פיעל שמערצען פון דיר ?

אברהמעלע: נו זאָג מיר, אדרבה, מײַן שען שוועסטערל וואָס פאַר א שלעכטס, אייגענטליך, זעהט מען פון מיר?

באבעלע: מיר ווײַסען דען ניט אז דו גײַהסט אלע טאָג צו דער פערבלאָנדזשעטער נשמה? וואָלסט דו דען ניט געקענט א חתן ווערען מיט א רב׳ס טאָכטער, זאָלסט אָן מאַכען כבוד אונזער זײַדען, דעם הײַליגען יעהופיצער?

אברהמעלע: זאָג מיר נאָר באַבעלע, פון וואַנעט ווײַסטו דאָס אז אונזער זײַדע, דער יעהופיצער איז געוועזען אַ הײַליגער?

באבעלע: אוי וועה! דו גלויבסט גאָר ניט אז אונזער זײַדע איז געוועהן אַ הײַליגער? וועה איז מיר! ער איז דאָך שוין טאַקע אַ פאַרטיגער. און שולדיג אין דעם איז נאָר די פערבלאָנדזשעטע נשמה...

אברהמעלע: זאָג נאָר באַבעלע, צו דו ווײַסט פאַר וואָס מען האָט דאָס אָרעמע מײַדעל אַ נאָמען געגעבען פערבלאָנדזשעטע נשמה?

באבעלע: ווײַל זי איז א פערבלאָנדזשעטע נשמה.

אברהמעלע: און איך זאָג דיר באַבעלע, אז דאָס גאַנצע שטעטעל זענען ווילדע חיות, עזלען אין פערד.

באבעלע: אוי וועה! אזוי פיעל פערד און עזלען!

אברהמעלע: און ווײַסט פאַר וואָס זײַ רופען אויף איהר פערבלאָנדזשעטע נשמה?...

באבעלע: ווײַל זי געהט הערום אויף דעם עולם התהו...

אברהמעלע: נײַן, זי לעבט פונקט אַזוי ווי איך און דו. נאָר הער אוים: ווען חנהלע מיט איהר מוטער זענען דאָ אַהער געקומען און אונזער שטעטעל אַרײַן, איז, זי, חנהלע, נאָך זעהר יונג געוועזען, איהר מוטער האָט זי געלערענט און גוט ערצויגען, שפּעטער האָבען זיך הסידישע בחורים צו איהר זיך געשדכענט, אָבער זי האָט אַלעמען אָבגעזאָגט

און דאדורך האָט מען אויף איהר אויסגעטראַכט די נאָמען זינדיגע אָדער פערבלאָנדזעטע נשמה.

באבעלע: העֶר זשע אָבער וואָס אונזערע פאָטער און מוטער זאָגען אויף איהר?

אברהמעלע: אונזער פאָטער זאָל לעבען, איז אַ צוטראָגענע בְּרִיאָה, ביי איהם איז רעכט צו געווינען אין דער לאָטעריע כאָטש ער שפּילט גאָר נישט. און דו מיין שוועסטערל ביזט אַזוי פערגלויבט, אַז וואָס מען זאָג דיר זאָגסט דו נאָך באָם.

באבעלע: איך זאָג נישט באָם, איך זאָג — יאָ.

אברהמעלע: זעהסט דו שוועסטערל, איך וועל דיר עפנען דיינע צוויי שענע אויגעלעך און וועל דיר ווייזען וואָס עס הייסט מענשען, וואָס עס איז אַזוינס דאָס לעבען, דאַמאָלס וועסט דו וויסען ווער עס איז אַ פערבלאָנדזעטע נשמה, חנהלע אָדער דאָס גאַנצע שטעטיל. (וויל געהן)

באבעלע: אברהמעלע! געהסט גאָר אַוועק? וואַרטסט גאָר נישט אויפן פעטער פון אַמעריקאַ?

אברהמעלע: איך וועל נאָך צייט האָבען איהם צו זעהן מיט זיינע מיליאָנען. איך מוז געהן צו חנהלען, טאָטער דאַרף זי עפּעס. זי איז נאָך דער מוטערס טויט זעהר קראַנק געוואָרען, און ליעגט אייגע אליין. אַ גוטען טאָג שוועסטערל! (ער געהט אָב).

באבעלע: וועה איז מיר נעבעך, עס ציהט איהם ווי מיט צוואַנגען צו דער פערבלאָנדזעטע נשמה!

שאפסע: (לויפט אריין פערסאפעט) געוואַלד! אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! פינסטער איז מיר! שרה שיינדעל וועט מיך דערהרגנען! אוי געוואַלד!

באבעלע: וואָס שרייסט דו?

שאפסע: געוואַלד איך האָב פערלוירען די גאַנצע פאָרעשוועע!

באבעלע: אין איבער אַ פּאָרעשווע מאַכט מען אַזאַ געוואַלד, וועט מען דיר קויפען אַנדערע שטיפעל.

שרה שיינדעל: (אונטער די קאָליסען) שאַפּסע! שאַפּסע!
שאַפּסע: געוואַלד! דער מלאך המות!
באַבעלע: גולם! וואָס רעדסט דו!
שרה שיינדעל: (קומט אַריין איילענד נאָך איהר יוחנצי) שאַפּסעניו! האַרציניו! געשווינדער גרייט צום טיש, דער מיליאָנטשיק קומט! געשווינדער! ברענג אַריין בראָנפען, פאַרבייסען. טישטוכלעך! (עס קומען אַן דזשייק און סעם).
דזייק: אַ יוחנצי! איך דערקען דיך ברודער!
יוחנצי: שלום עליכם! וואָס מאַכסט דו טהייערער ברודער?
דזייק: יוחנצי! איז דאָס דיינע פרוי?
יוחנצי: יאָ, דעם יעהופיצערס טאָכטער, זכרונו לברכה.
דזייק: עס פרעהט מיך זעהר ליעבע שוועגערין.
שרה שיינדעל: סקאָצעל קומט, שוואָגער־לעבען.
דזייק: און דאָס איז דיין טאָכטער? (ווייזט אויף באַבעלע)
יוחנצי: דעם יעהופיצערס אַנ'איינִיקעל, זכרונו לברכה.
דזייק: אַך וואָס פאַר אַ הערליך קינד! (גלעט איהר, זי לאָזט ניט)
יוחנצי: איך האָב נאָך... וואו איז זגברהמעלע?
שרה שיינדעל: שוואָגער לעבען! ווער איז דאָס שיינגעצעל?
דזייק: שיינגעצעל? דער איז דאָך מיין בוי.
יוחנצי: דיין גוי?
שרה שיינדעל: אייער גוי?
דזייק: דער איז מיין זוהן, מיין איינציג קינד, ער איז מיין אַלץ וואָס איז מיר געבליבען פון מיין גאָטזעליגער פרוי. — סעם! דעט איז אור אָנקעל.
סעם: איז דעט פאָסיביל? איז דעט אָל מיי רעלעשען? (געהט צו צו ווי דערלאַנגט זיי די האַנד) האַדיודו אָנקעל — האַדיודו טאַנטע — האַדיודו קאָזין!
שרה שיינדעל: שוואָגער לעבען! געהט צום טיש, איך האָב מיך פון אייערט־וועגען מבין געוועהן (דזשייק און סעם זעצען זיך עסען).

דזייק: איך דאַנקע. איך בין ווירקליך הונגעריג. סעם! קאָם טו דע טעהביל.

יוחנצי: געלויבט איז דער אויבערשטער. איך וועל מיך געהן וואַשען (אָב).

סעם: (נעמט אַ פלעשעל) איז דעט בראַנדי?

שרה שיינדעל: חלילה, עס ברענט נישט.

דזייק: ער פרעגט אויב דאָס איז שנאַפּס.

שרה שיינדעל: ריינער שנאַפּס, איך האָב ערשט געקויפט.

סעם: היער איזט מיי רעגאַרט.

שרה שיינדעל: מעהר, האָב איך נישט געהאַט.

דזייק: ער זאָגט צו אייך לחיים.

שרה שיינדעל: לחיים טובים ולשלום, עסט אייך און בריגקט אייך געזונטערהייט.

סעם: העוו יו גאַט ענעקין?

שרה שיינדעל: דאָס איז נישט לעקיך, עס איז גוט אויסגעבאַקען. עס איז פשוט אַ מחיה.

דזייק: ער פרעגט אויב זי האָבען אַ סערוועטעל.

שרה שיינדעל: שאַפּסע! שנעלער גיב אהער די טישטוכלעך.

שאַפּסע: (פון קעשענעס) נאַט אייך די טישטוכלעך. (יוחנצי קומט אַריין ווישענד די הענד).

דזייק: פאַר וואָס שטעהסט דו פון ווייטען? זעץ דיך אויך צום טיש.

שרה שיינדעל: (לאָזט נישט יוחנצין צום טיש) נישט פון דיינעטוועגען האָב איך זיך מכין געוועהען.

יוחנצי: נו אָ! ברכה לבטלה! (וויזט די הענד)

שרה שיינדעל: געה דיר צוריק אין קיך — דו וועסט שפּעטער עסען.

שאַפּסע: רב יוחנצי! זיי עסען אומגעוואַשען!

יוחנצי: און אַז איך האָב מיך געוואַשען און האָב נישט וואָס צו עסען? (סעם ווארפט אויגען אויף באַבעלעך און גיט איהר

פין ציים צו צייט א האנדקוס, און נאך איינינע מאל בעטערקט עס שרה שיינדעל און שיקט איהר אב).

שרה שיינדעל: שוואגער לעבען וואו איז ערגעץ אייערע געפעק?

דזייק: איך האב דאך זיי דא מיט געבראכט. (קוקט זיך אום צום רייזעקעסטעל)

שרה שיינדעל: נישט דאס מיין איך. איך מיין די גרויסע געפעק...

יוחנצי: זי מיינט. דעם גאלדענעם בארג.

סעם: פאפא! וואס דעם פיפעל וואנעט פראם יו?

דזייק: איידאנט נאה.

שרה שיינדעל: אהן קאטאוועס, שוואגער-לעבען, וואו איז אייערע געפעק? איהר ווייסט דאך שוין וואס איך מיין? אייערע...

דזייק: חלעבען שווענערין, איך ווייס נישט וואס איהר מיינט.

יוחנצי: פערשטעהסטו מיך, זי מיינט דעם גאלדענעם בארג, וואס דו האסט מיט געבראכט פון אמעריקא.

דזייק: וואס? דעם גאלדענעם בארג?

סעם: וואט?

שרה שיינדעל: וועה איז מיר! אפשר דארף ער אויף א רפואה! שאפסע! שנעל א שטיקעל וואטע!

שאפסע: (רייסט אוים פון היטעל וואטע) נאט איך וואטע! קלארע, ריינע וואטע!

שרה שיינדעל: לאז זיין צו רפואה.

סעם: וואט איז דעט? (ווארפט עס אוועק).

שרה שיינדעל: שוואגער לעבען! האט איהר דאס גאנצע פערמעגען איבערגעלאזט אויף פרעמדע הענד? וועה איז מיר! מען קאן דאך אייך נאך בעגנב'ענען!... און וואס האט איהר דא?

דזייק: קליינינקייטען: אנ'אנצוג און דער גלייכען.

שרה שיינדעל: און וואו האט איהר געלאזט אייערע מילאַנען?
דזייק: וועלכע מילאַנען? וואס האט זיך איך געחלומ'ט? וואס מיינט איהר, איך בין ראטשילד?
שרה שיינדעל: וואס? קיין מיליאנען? אַ בעסערער גלייך מיט אונז! און נאך אַ גוי דאצו! אך, וואס עס האט זיך מיר געחלומ'ט די נאכט, און יענע נאכט, זאל מיר אויסגעהן צו אייער קאפּ און צו אייער הענד און פיס. שאפּסע! נעם דעם טיש! (זיי טראגען אוועק דעם טיש און לאזען זיי זיצען).
סעם: סע מיסיס סעגינטע, ווי דאן טשו לעט פוניש אור דינער?
שרה שיינדעל: אַ דינער זאל דיך דערשלאגען! דו שייגעץ איינער! זעהט נאר! ער שילט זיך נאך פאר מיין גוטס! נישט גענוג איך האב מיך אנגעבארגט פון זייערט-וועגען און האב זיי אנגעשטאפּט די קישקעס, קומט מיר נאך צו שעלטען! (צו יוחנצי) וואס שוויגסט דו, שלים-מזלדי-גער מאן! ווייל עס איז דיין ברודערעל! אַ פּראסטער גוי, ימח שמו! נישט געוואשען, נישט קיין מוצא, נישט געבענשט! מען טאר דאך אין זיינע בלת-אמות נישט שטעהען! טפו! טפו! (זי לויפט אב).
דזייק: יוחנצי! וואס איז דאס?
שרה שיינדעל: (שרייט) יוחנצי! יוחנצי!
יוחנצי: פערשטעהסט דו מיך, ברודער, איך מוז געהן, זי רופט מיך!
דזייק: אבער ווארט נאר, איין ווארט!
שרה שיינדעל: יוחנצי! יוחנצי! געהסט אהער?!
יוחנצי: איך מוז געהן! זי איז דעם יעהופּיצערס טאכטער! (אב).
סעם: וועל פּאפּא-וואדיו טינקטורעט?
דזייק: אָ ווען עס איז נישט מיינס אַ ברודער וואלט איך מיך מיט איהם אבגערעכענט!
שאפּסע: (לויפט אריין) רב יוחנצי און שרה שיינדעל האבען

גזאָגט אַז איהר זאָלט געהען פֿון וואַנען איהר זענט געקומען.

דזייק: (גיעט איהם געלד) קום אהער! דאָס — זאָלסט דו געבען מיין שוועגערין, שׂרה שיינדעל. און איהר זאָגען, אַז דאָס הײַם זי פאר׳ן עסען, און דאָס — זאָלסט דו געבען מײַן ברודער, טאַטער דאַרף ער בעצאָהלען פאַר מיטטע, און דאָס — האָסט דו פאַר דיר, פֿאַרן בעדינונג. און דו סעם, קום!

סעם: ווער ווילווי גאָן פּאַפּאַ?

דזייק: מיר וועלען קריגען דאָ אַ האָטעל.

סעם: פּאַפּאַ! איי וואָנט מוסיע דעט גוירל וואָנס מאָאַיער?

דזייק: קום, ווערסט זין שפּעטער זעהען! (ביידע אָב)

שאַפּסע: (מיט פערלעגנהייט הענגד) רב יוחנצי! רב שׂרה שיינדעל! קומט אַרײַן געשווינד! (יוחנצי און שׂרה שיינדעל לויפען אַרײַן)

יוחנצי שׂרה שיינדעל: וואָס איז? וואָס איז?

שאַפּסע: ער איז אַנגעשטאָפט, ער איז אָנגעדראָפּטשעט, ער איז אָנגעפולט! איהר זעהט?.. דאָס — האָט ער געגעבען פאַר איך פאַר׳ן עסען, און דאָס — פאַר איך אויף א מימה און דאָס — פאַר מיר —. אוי מאַמע! האָט ער אַרויס גענומען אַ בײַטעל! איך בין אַזש שיעור בלינד געוואָרען! אָנגעשטאָפּט פּיעל מיט געלד! און ווען זיי זענען אַוועק געגאַנגען האָט דער קלײַנער מיליאָנטשיק צו מיר געמאַכט אַזוי... דאָס הײַסט איך זאָל נישט זאָגען וויפיעל געלד ער האָט... איך זאָג איך ער איז צוגעשטאָפּט!...

שׂרה שיינדעל: וועה איז מיר! וואו זענען זיי אַוועק געגאַנגען? מען וועט זיי נאָך חלילה בעגנב׳ענען! שאַפּסע! האַרצעניו! קרוינעניו! וואו זענען זיי אַוועק געגאַנגען?

שאַפּסע: אין א האָטעל ערגעץ.

שׂרה שיינדעל: וועה איז מיר! אין א האָטעל! קום לאָמיר

זײַ אויפּזוכען!

יוהנצי: באלד איז שבת־הגדול!... שבת שלפני הפסח...

שרה שיינדעל: קום, זאָג איך!

יוהנצי: און די דרשה?

שרה שיינדעל: צו מײַנע שונאים'ס קעפּ! קום זאָג איך האָסט פערגעסען אז איך בין דעם יעהופּיצערס? קום, שוין זאָלסטו געהען!

יוהנצי: שבת שלפני הפסח! (ביידע אָב).

שאַפּסע: אצינד לויפט זי שוין, איהם אויף־זוכען — פריהער האָט מען נישט געמהאָרט שטעהן און זײַנע פיער עלען, ער איז א פּראָסטער גוי האָט זי געזאָגט — און אצינד, ראַבט מיר, וועט ער ווערען בײַ זײַ א כּשר'ער יוד — יאָ, יאָ, אזוי איז אויף דער וועלט: די ממתּקים, די פּאָר פּײַעס, מאַכען פון שלעכט — גוט, פון גראָב — איידעל, פון טרפה — כשר. יאָ, כּסף וזהב כּטהר מטוּרים.

1.

עס דאַרף ניט הײַנט די וועלט
קײַן חכמים און קײַן קלוגער;
ווער עס האָט נאָר מעהרער געלט
איז געבילדעטער און שענער.
עס מאָג זײַן א גראָבער־יונג;
קאָן קײַן צלם פאַר קײַן אלף
מעג ער שוין טהון אויך אלעס־דינג
און ארום געהן מיט א חלף,
מעג אויס־רײַסען יענעם די געדערעס
ווײַל ער האָט די ממתּקים
און מען וועהלט אויס בך־איהם
ווײַל: „כסף וזהב מטהר ממזרים!

2.

עם וועהם איהר יענער סקנער ;
ער פֿענג'ט פאר א גראָשען ,
און איז אין שטאָט דער הערר
און א גאַנצער בעל־לשון .
ער איז היינט ראש־הקהל ,
און פיהרט אלעמען ביים נאָז
כאָטש ער איז געוועהען א מאָל . . .
איהר פערשטעהט אליין שוין וואָס...
און איז געלעגען דאָן אויך אין חרם.
נאָר וויל ער האָט די פייעם
וועהלט מען אוים נאָר עהם
וויל כסף וזהב מטהר ממזרים !

3.

איך קאָן אנ'האלטען מיין
א קראַנקע צרה און מיאוס ,
ער איז געוועהן א דאָן זשואַן
און שלעפט היינט קוים די פיס ;
ער האָט חתונה פאר א מיידעל ,
זי איז פראָסטע מילך און בלוט
און געבילדעט שען און איידעל .
און בערעבענט ניט וואָס זי מהוט
ווי קאָן מען וואָהנען מיט חזירים
און דוקא געפעהלט ער איהר
וויל ער איז א גרויסער גביר
און כסף וזהב מטהר ממזרים...

פאָרהאַנג

ענדע ערשטע אקט

צווייטער אַקט.

(דאָס זעלבע צימער פון ערשטען אקט, שענער מעבלירט)

נימפעל: (מיט משוררים זינגען) נו קינדער עס וועט שוין געהען.

איינער. זאָגט מיר, חזן, וואָס איז היינט ביי רב יוחנצין אזא טראַסק, וואָס מען האָט אונז אלעמען געשיקט רופען אהער?

נימפעל: איך ווייס אליין אויך נישט. שאַפסע איז געקומען צו מיר און געזאָגט איך זאָל פערטיג מאַכען א שענעם „מן המצר" צו ליעב דעם גאַסט.

איינער. וואָס פאַר א גאַסט?

נימפעל: איהר ווייסט דען נישט, אז רב יוחנציס ברודער, דער מיליאָנטשיק פון אמעריקא, איז געקומען? קינדער! גרייט זיך אָן גאָרגלען!.. אָט געהט שאַפסע! (שאַפסע קומט אריין) זאָג נאָר שאַפסע...

שאַפסע: ניין, נישט שאַפסע! אויס שאַפסע! היינט הייס איך שוין נישט שאַפסע...

נימפעל: ווי דען?

שאַפסע: טאַקע רב שאַפסע!... (נימפעל און אלע לאַכען) ציים רב יוחנצי איז געוואָרען רב בין איך געוואָרען שמש און איך הייס רב שאַפסע שמש.

נימפעל: (צו די משוררים) ווי געפעלט אייך דער גולם?

שאַפסע: אז איהר וועט מיך רופען גולם, וועל איך אייך רופען דראָנג!

נימפעל: לאָזשע זײַן: רב גולם.

שאפסע: װעל איך אײַך רופֿן רב דראָנג!

נימפעל: גולם!

שאפסע: דראָנג!

נימפעל: נו לאָז זײַן רב שאַפּסע. זאָגט־זשע מיר רב שאַפּסע, איז טאַקע אמת אַז מען האָט געזאָגט רב יוחנצין על כסא הרבנות?

שאפסע: און מיך על כּסא השבּישית.

נימפעל: אַ האַ! איז דאָס, צו ליעב דעם הײַנט אזאַ טראַסק?

שאפסע: אַלץ הײַסט אַ טראַסק! צײַט טראַסקען האָבען זיך געטראַסקעט האָט זיך נאָך אזאַ טראַסק נישט אויסגעטראַסקעיועט. און איהר װײַסט גאָר נישט? הײַנט איז דאָך תּנאים בײַ אברהמלען.

נימפעל: איהר הערט חברה־לײַט?.. װער זשע איז די כלה?

שאפסע: טאַקע זי — זי אַלײן איז דאָך די כלה.

נימפעל: װער איז דאָס די זי?

שאפסע: טאַקע זי אַלײן...

נימפעל: װער? גולם!

שאפסע: דראָנג!

נימפעל: רעד נישט אַ... איך פרעג דאָך דיר, װער איז די כלה?

שאפסע: טאַקע זי — חנהלע.

נימפעל: זאָג זשע נאָר שאַפּסע...

שאפסע: רב נימפעל! אַז איהר װעט מיך רופֿען פּראָסט שאַפּסע, װעל איך דאָך אײַך רופֿען... איהר װײַסט שוין װאָס...

נימפעל: טאַקע נאָר רב שאַפּסע?

שאפסע: אַװדאַי רב שאַפּסע

נימפעל: זאָג זשע מיר רב שאַפּסע, היתכן....

שאפסע: היתּכן וואָס ?

נימפּעל: היתּכן, שרה שײַנדעל...

שאפסע: שוין נישט שרה שײַנדעל, נאָר די רֶבּיצין.

נימפּעל: און די רבּיצין שרה שײַנדעל האָט צו געלאָזט צו דעם שידוך ?

שאפסע: זעהט איהר רב גימפּעל, אַז איהר פרעגט מיך ווי אַ מענש, וועל איך אײַך ענטפערען: רֶב יוחנצי איז דער רֶב, שרה־שײַנדעל — די רֶבּיצין, רֶב שאַפּסע — דער שמש, אברהמלע — דער חתן, חנה׳לע — די כלה און דאָס אַלץ האָט אָנגעמאַכט...

נימפּעל: ווער ? ווער האָט דאָס אָנגעמאַכט ?

שאפסע: וואָס הייסט ווער ? טאַקע ער !

נימפּעל: ווער איז דאָס דער ער ?

שאפסע: רב יוחנצים ברודער.

נימפּעל: אָט דער מיליאָנטשיק ?

שאפסין: וואָס ? אַ מיליאָנטשיק איז ער ?

נימפּעל: וואָס דען, נײַן ?

שאפסע: וואָס דען יאָ ?

נימפּעל: וואָס ? ער איז גאָר קײַן מיליאָנטשיק נישט

שאפסע: אַ מיליאָנטשיק גאָר ! אַ מילֶיי—מילֶיי—מיליאָנטשיק..

נימפּעל: הערט איהר חברה ? גרייט אָן גאָרגלען !

שאפסע: שאַט ! שאַט ! אָט פיהרט מען דעם רֶבין רֶב יוחנצי !

(מען פיהרט אַרײַן ר׳ יוחנצין, מיט געזאנג)

כאָר.

מזל טוב, מזל טוב אין אַ גוטער שעה
ווינשט זשע אַלע דעם מורה הוראה
צו ליעב דעם יעהופיצער אונזער זײַדען
טאַנצט זשע, טאַנט זשע אַלע מיט פרײַדען

בים

נימפּעל: שאַט ! שאַט ! צוליעב דער שמחה מוזען מיר געבען אַ פרעהליך טענצעל !

כאָר.

מיר יורעלעך, חסידים'לעך
זיינע כשרה תלמידים'לעך
גיבען אָב עהרע דעם צדיק.
זינגט זשע הויך,
אלע מיט כח, } בים
גיעט אָב עהרע דעם צדיק!
לחיים, לחיים, (אלע אָב).

דזייק: (לאַכט) האַ האַ האַ! איך וועל עס האָבען צו געדענקען אויף מיין גאַנצען לעבען אַרוים... אַ שיינע ראָלע שפּיעל איך דאָ אין דעם שטעדטעל! רויטשילדען האַלבען זיי, קענען מיר, פאַר אַ בעטלער! זיי רעכנען מיר פאַר דעם גרעסטען מיליאָנער אין אַמעריקאַ... אלץ טהוען זיי לויט מיין ווילען.

סעם: יו, היר?

דזייק: סעם! געדענק, זיילסט זעהר פאָרזיכטיג זיין מיט דיין רעדען. איבערהויפּט וועגען אונזערע מיליאָנען.

סעם: וואַס דוויסין מיליאָנס?

דזייק: מיין קלוגער ברודער, דער רבי רב יוחנצי מיט זיין רביצין, דעם יעהופיצערס מאָכטער און אַזוי אויך דאָס גאַנצע שביטעל האָבען זיך איינגעבילדעט אַז איך פערמאָג טויזענדער מיליאָנען. און וואָס איך רעד נאָר אַרוים מיט'ן מויל ווערד בזאַלד אויסגעפיהרט. און איך האָב גלייך געשיקט נאָך די דאָזאָרעס פון שטאָט און האָב פערלאַנגט אַז מען זאָל קרוינען מיין ברודער אַלס רב. און איך האָב נישט בעדאַרפט צוויי מאָל איבערעדען און מען האָט איהם גלייך אונטער געשריבען אַ קהלבר־רבנות, דאָס הייסט אַ קאָנטראַקט. זיי מיינען אַוראי אַז איך וועל זיי איבערלאָזען עטליכע מיליאָנען... האַ האַ האַ!

סעם: דע מאַכט בי אינדיענס!

דזייק: געוויס. זיי זענען נאָך ערגער ווי אינדיאַנער. און די געשיכטע פון דיין קוזין אברהמעלע מיט דעם אָרעמען מיידעל אננאַ ווייסט דו דאָך. אַך! די אָרעמע אננאַ! איך קאָן עס מיר גאָר נישט ערקלערען. זי האָט אויף מיר אַ שרעקליכען איינדרוק געמאַכט! איך האָב געפאָדערט זיי זאָלען פערלויבט ווערען און היינט ווילען זיין די הנאים. אַלץ פיהר איך אויס ביי זיי.

סעם: פּאַפּאַ! וואָרט ווילבי דיר ענר?

דזייק: וואָס זאָל זיין?... מיר ווילען זיך דאָ, נאָך אַ פּאָר טאָג אויף־האַלטען, ביז איך וועל פערענדיגען מיינע געשעפטען. און דאַן ווילען מיר צוריק פאָהרען קיין אַמעריקאַ.

סעם: פּאַפּאַ! איי דו יו לייק מיי קאָזין באַבעלע?

דזייק: באַבעלע איז זעהר אַ שען קינד — אָבער צו פרום.

סעם: יו נאָ, פּאַפּאַ, איי לייק באַבעלע?

דזייק: געוויס, דאַרפסט דו זי ליעב האָבען, זי איז דאָך דיין קוזינע.

סעם: איי לייק שי שעלבי מיי וויף.

דזייק: אָ, דו לויפער דו! דו רעדסט שוין פון אַ ווייב!?

סעם: פּאַפּאַ! שי איז לייק מיי סאַיים! איי יעם אַביקבוי.

דזייק: אָבער ווי קומסט דו צו איהר? זי איז דאָך אַ גאַנצע רביצין.

סעם: דאָנבי אַ פריינד, פּאַפּא איי וויל בי העיר שי־וויל, נאָר בי רביצין.

דזייק: סעם! מעהר קיין וואָרט דאַפון. מאַרש אַרויס!

סעם: אָללרייט יאָב! (עס קומט אריין שרה־שיינדעל און גימפּעל)

שרה שיינדעל: שוואָגער לעבען, איהר זענט גאָר דאָ? און מיר זוכען אייך הערום!

דזייק: צו וואָס דאַרפט איהר מיך?

גימפּעל: מיר ווילען וויסען, פערשביהט איהר מיך, וויפיעל

מיליאָנען מיר זאָלען דאָ אריין כמאַליען? דאָס הייסט זויפיעל נדן איהר זענט איך מתחייב?

שרה שיינדעל: טאקע יאָ, פערשטעהט איהר מיך, רב נימפעל שרייבט יעצט די תנאים, און אזוי ווי איהר האָט געזאָגט אז איהר ווילט זיין דער מחותן משני הצדדים. פרעגט ער, פערשטעהט איהר מיך, וויפיעל ער זאָל איינשרייבען.

דזייק: קומט שוועגערין אין צווייטען צימער, וועלען מיר רעדען דאַפון. (דזייק און שרה שיינדעל אָב).

נימפעל: אז גאָט וועט העלפען וועל איך אויך כאַפען א מיליאָן.

סעם: (קומט אריין) סע! מיכטער!

נימפעל: חלילה! איך בין קיינמאָל נישט געוועזען קיין שוסטער! איך בין א חזן — ווייסט וואָס עס הייסט חזן?

סעם: עוו קאָם יו אַהר עַ פיק.

נימפעל: שאַפּסע גולם איז אַ ביק — אָבער נישט איך!

סעם: איי נאָ יו אַהר ערעוורענר.

נימפעל: ווער רעווערט, ווער?

סעם: יו אַהר — אָ — אָ

נימפעל: ער גלייבט מיר גאָר צו אַ דבר־אַחר!

סעם: איי נאָ יו אַהר רעווערענד.

נימפעל. דאָס איז אמת, איך מאַך מיט די הענד. א חזן מוז עס אָבער.

סעם: (לאכט) האַ האַ האַ.

נימפעל: גלויבסט מיר נישט? נאַ זעה (ווייזט איהם א פאפיר אָט שטעהט אונטער געשריבען: נימפעל דער שטאָט־חזן.

סעם: (בעטראכט דאָס פאפיר) האַ דו יו קאָהל דעם?

נימפעל: אַוודאי וועל איך עס לייענען אויפ'ן קול און נאָך מיט אַ ניגון... (סעם בעטראכט איהם די באָרד און די פאות) אַ חשק פון אַ מיליאָנטשיק! נאָר וואָס כהוט נישט א יוד

צוליעב פרנסה? קרייזעל מיר די פּאה, קראַץ מיר דעם באָרט, אבי עס זאָל אַרויס אַפּאָר מיליאָנען.

סעם: סע ליסען!

נימפעל: איך הײם נישט ניסן! האָ האָ ווען איך זאָל זײַן ניסן — אָבער נישט צו פּערזינדיגען, גימפּעל חזן קאָן אויך זינגען. אָט וועסט דו באַלד הערען (ער שרײַט אין צווייטען צימער אַרײַן:) זַח! קרוך! געצעל! גרונם! קומט אַרײַן (זיי פּאַלען אַרײַן)

סעם: (מיינט אז זיי ווילען איהם שלאָגען) סע! יו וואָנד אַ פּײַט? קאָם אָן! איל פּײַט יו!

גימפּעל: (שרעקענד) חלילה מײַן קינד! ווער שלאָגט זיך? (צו די משוררים) חברה! דער מיליאָנטשיק וויל: מיר זאָלען איהם עפּעס זינגען. עס וועט געווין אַרויס אַפּאָר מיליאָנען. נו! (זיי זינגען)

סעם: סע! סע! דעט אינוף! איי וויל סינג יו!

נימפעל: שאַ שאַ! לאָזט נאָר! איהר הערט? דער מיליאָנטשיק וויל אונז עפּעס זינגען.

איינער. נו, לאָמיר אדרבה הערען וואָס אַזאַ מיליאָנטשיקעל זינגט.

גימפּעל: ער מעג שוין זינגען וואָס ער וויל, אבי עס זאָל נאָר אַרויס אַפּאָר מיליאָנען. נו...

סעם: אל ביבי אַ סאָנג — עס וויל בי סאַלעט.

נימפּעל: איהר הערט? ער וועט אונז זינגען פון צלאל חזן.

אַלע. האָ האָ, נו אדרבה! אדרבה!

סעם (זינגט).

שי איז מײַ סווינסט האַרט! איי עם האָר בוי!

שי איז מיר העני איי לייק האר!
שי וויל מערי שור פאר מי —
איי וויל קים האר, שי וויל קים מי... (גימפעל שלאגט איהם איבער)

גימפעל: שאַ; שאַ! זעהסט דו מיין קינד, עס וואלט זעהר גוט זיין, נאר דאס אייגענע אהן ווערטער.

סעם: וואָ דו יו וואָנדט.

גימפעל: מיט דער האנד שאדט נישט, אבער אהן ווערטער, נאר די ריינע מעלאָדיע.

סעם: איי נאָ. יומין וויט אָהט וואויץ.

גימפעל: איך ווינצעל זיך נישט, חלילה! נאר ניש רעדען, בלויז געזאנג... (סעם פייפט דאס זעלבע) אָ ניין! שאַ! שאַ! דאס פערשטעה איך גאר נישט! און גלאט ווי טהאר מען עס פייפען אין א יודיש הויז?

סעם: וואט דו יו וואָנדט?

גימפעל: וואס פאר א וואונד — עס מאג זיין אין מיטען שטוב, נאר בלויז נגינה מיין איך...

סעם: איי נאָ וואָ דו יו מין! דיר ניט ריידע.

גימפעל: איך שילט דיך נישט און דו שילט מיך נישט. נאך דאס פעהלט מיר איך זאל, חלילה, מיין ביסעל לשון פערליערען. דו מאגסט דיר רעדען וויפיעל דו ווילסט נאר נישט בזו הרגע. אציגד דארף איך א ביסעל זינגען, איך מיין בלויז נגינה...

סעם: איי נאָ — (זינגט אהן ווערטער).

גימפעל: (קוועלט אן) אך ווי גוט! ווי זיס! מלאכים געזאנג! עס צוגעהט אין יעדען אבר... וואו במאליעט מען עס ערגיץ ארויין? א וואויל ניגונדעל, בנאמנות!.. האָ! ומפני חטאינו... עפּעס געהט עס נישט... אפשר, האָ!.. ונתנה תוקף קדושת היום... פאסט אבער נישט... איינער, צום „לכה דודי" דאכט זיך נישט שלעכט.

נימפעל: שטיל דו דראַנג!... וואַרט, נאָך וואַרט, האָ! דאַכט זיך האָ! יאָ!.. לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת..., זעהר גוט, זעהר גוט! עס לעגט זיך אויס געצייכענט... נו! (אַלע זיינען, מען וויגט מיט).

דזייק: (קומט אן ווי זיי זינגען) סעם! וואָס טהוסט דו? דו לויפער איינער! — הערר גימפעל! געהט און ענדיגט די תנאים!

נימפעל: (ערשרעקענד) גלייך! גלייך! גלייך! (צו די משוררים) געהט! געהט! (ווי געהען אַב) גאָט זיי דאַנק! איך האָב נישא חן געווען ביים גרויסען און ביים קליינעם מיליאָנטשיק! (אַב)

סעם: וועל כאַפּאַ! פיעל מיליאָנען דו שרייב אַריין!

דזייק: עס איז נישט דיין זאַך! מאַרש אַרויס!

סעם: אָללרייט (אַב)

חנהלע: (קומט אריין) אַך! מיין עדלער וואָלטהעטער! גאָט זאָל איך בענשען! איך האָב קיין ווערטער נישט צו דאַנקען איך פאַר דעם גוטען וואָס איהר טהוט מיט מיר! איך עהרע איך ווי אַן'אייגענעם פאָטער!

דזייק: אַ פאָטער! איך בין געוועהן אַמאָל אַ פאָטער פון אַ באָבטער! אַנייז האָט זי געהייסען... אָבער ליידער האָב איך זי פערלוירען צוזאַמען מיט איהר מוטער!... פערלוירען האָב איך זי, אָבער איך וועל זי ניע פערגעסען!..

חנהלע: אַרעמער פאָטער!

דזייק: זי, ליעבע חנה'לע האָבען אויף מיך אַ שטאַרקען איינדריק געמאַכט, פון ערשטען אויגענבליק אַן צייט איך האָב איך דערזעהען בין איך צו איך צו געבונדען געווארען ווי אַ פאָטער צו זיין אייגען קינד. איך בין בערייט אַלעס אָנצווענדען אַבי איך גליקליך צו זעהן, און ווי גליקליך וואָלט איך מיך שעצען איך זאָל קענען ביי איך פערטרעטען די פאָטער־שטעלע, איהר זאָלט זיין מיין טרייסט אַנשטאָט מיין פערלוירענע אַננאַ. אַך ווי גליקליך וואָלט איך זיין. ערלויב מיר, חנה'לע, זיין שטערן

פעטערליך צו קיסען. (ער קושט זי, אברהם'עלע קוקט אן און בלייבט שטעהן) וואס ביזטו אזוי שטעהען געבליבען? ביסט דו פיריייכט איפערזיכטיג וואס איך האב מיך ערלויבט דיין כלה א פעטערליכען קיס צו געבען?.. זיי וויסען אברהמע־לע או איך בעטראכט זי אלס מיין אייגען קינד. איהר ווענט ביידע מיינע קינדער... ביידע זאג איך... עיוויג וואלט איך וועלען מיט אייך ביידען זיין צו זאמען. יעצט אבער מוז איך אייך אויף א קורצע צייט לאזען אליין, אום מארגען גאנץ פריה מיזן צוג אב צו רייזען. בלייבט געזונד קינדערלעך! אויף'ס ווידער זעהן! (אב)

אברהמעלע: זייט געזונד אנקעל.

חנהלע: געהן זי געזונד, פאטער. — (צו אברהמלע) וואס ביסטו אזוי שטעהן געבליבען?

אברהמעלע: חנהלע. דער פאטער דיינער, — ווי דו רופסט איהם — געפעהלט מיר גאר נישט. איך האב קיין צו־טרויען צו איהם....

חנהלע: ווי איך זעה, ביסטו אייפערזיכטיג אויף דעם ערלען מענשען, וועלכען מיר האבען צו פערדאנקען אונזער גליק... אברהם'לע.. זיי רוהיג... ער האט מיך גע, קושט... אבער פעטערליך... און איך ביי דיר דארף ער פערדעכענט זיין מעהר אלס אנקעל... מעהר, פיעל מעהר....

אברהמעלע: יא, האסט רעכט מיין טהייערע, פערצייהע מיר.... ענדליך איז געקומען די ליעבע צייט, אז איך קאן פריי פאר דער גאנצער וועלט אויס־שרייען מיין שטארקע ליעבע צו דיר... יא ש״זרק איז די ליעבע, אבער דער אייפער! א שרעקליכען אייפער ברינגט זי מיר ארייין... איך וו.ס עס איז כיין שוועכע, איך לייד דאריבער, לייד אומזאנסט... אבער, גאט ווייס צו וואס עס קאן מיר ברענגען...

חנהלע: זײַ רוהיג מײַן ליעבער, טהײַערער אברהמלע. (זי גיעסט אריס פון בוזעם א בילד) זעהסטו מײַן ליעבער, אט דאס בילד, דאס אײנציגע גערעכעניש וואס איז מיר געבליעבען פון מײַן גאט־זעליגע מוטער, דאס איז בײַ מיר טהײַערער פון מײַן גאנצעס לעבען, און בײַ דעם הײַליגען גערעכעניש שווער איך דיר, אז דו ביסט מײַן ערשטע ליעבע און וועסט עס בלײַבען ביז אין מײַן גרוב...

אברהמעלע: אך מײַן טהײַערער! פערצײַע! פערצײַע! (זיי אומארטען זיך – עס הערט זיך טריט, זיי כאפען זיך) דארפט זיך מען געהט. לאזען איהר די פאנאטיקער נישט בעגעגענען. קום מײַן טהײַערע! (בײדע אב)

באבעלע: (ארײַן קומענד) ער איז מאקע פערליעבט!.. און ער האט רעכט. אפילו איך בין שוין אויך פערליעבט אין איהר. איך האב זי ליעב געקריגען ווי אן אײגענע שוועסטער. איך וואלט, דארבט זיך, וואס געטהון אבי צו זײַן מיט איהר צוזאמען. (סעם זיגט אונטער די קאליסען) אוי! ער איז שוין ווידער דא! וואו איך געה לויפט ער מיר נאך און האלט מיר און איין דילען דעם קאפ. אבער איך פערשטעה נישט א װארט וואס ער רעד... נאר דאס הארץ, דאס הארץ מײַנס שפירט... עס העבט עפעס אן אזוי צו קלאפען... איך ציטער אינגאנצען... (סעם קומט ארײַן) אוי! אט איז ער!..

סעם: סוויט, באבעלע, יו נא, יו אר מײַ קאזין.

באבעלע: וואס? דעם חזן דארפסט דו? אט וועל איך איהם באלד ארײַן שיקען... (זי וויל געהען)

סעם: יו נא, יו מײַ שוועסטער קינד.

באבעלע: אמת, דו ביסט מײַן געשוועסטער קינד, אבער זינדיגען טהאר מען נישט!

סעם: סוויט, באבעלע, איי דאנט נו וואדו יו מין זינדינג.

באבעלע: איי! לאז מיך אב!..

סעם: סוויט באבעלע! יו נו איי לאוו יו. איך דיך זאָ ליבע
איך גנעה שטערבע, אַ יונגע טויט...
באבעלע: וואָס זשע זאָל איך דיר טהון?
סעם: האָב מיך אויך ליעב. סוויט באבעלע, איך דיך קוסען!
באבעלע: וועה איז מיר! מען טאָהר דען?
סעם: ס'איז אָבער גוט...
באבעלע: לאָז מיך גנעהען!
סעם: קאָן נישט לענגער! (ער קושט זי)
באבעלע: וועה איז מיר. וואָס האָסט דו געטהון? נאָט זאָל מיך נאָר נישט שטראָפען. גאָטעניו. (לויפט אָב)
סעם: (בלייבט שטעהן) נעווער יומיין. איי וויל קים יו! מיי פּאָפּאָ וויל ביי יו פיר מאָני (ער זינגט)

1.

לערנען קאָן איך גוט, אוי פּאָפּאַ, אוי פּאָפּאַ
קיין קינד בין איך שוין ניט אוי פּאָפּאַ, אוי פּאָפּאַ.
צום לערנען האָב איך זיך געשטיפּט,
שטעטס אַ גוט־בוי געוועהן
און צייט איך האָב נאָר זי געזעהען
האָב איך מיך אין איהר פערליעבט.
אוי פּאָפּאַ אוי פּאָפּאַ } ביס
פּאָפּאַ קויף מיר דאָס }
איך וויל קיין קליידער, איך ברויך קיין געלד
וואָס נוצט מיר די גאַנצע וועלט
ווען זי גיעט מיר נאָר איין קוסס
אוי פּאָפּעניו קויף מיר דאָס...

2.

װען איך בין געװען נאָך אַ קינד אוי מאַמאַ, אוי מאַמאַ!
װי בין איך געװען דאַן בלינד אוי מאַמאַ, אוי מאַמאַ!
אָבער גליקליך בין איך דאַן געװעזען
איך האָב פון קײן זאַך געװאוסט
צו קײן זאַך האָב איך נישט געגלוסט
געליעבט האָב איך דיך נאָר אַלײן
אוי מאַמאַ, אוי מאַמאַ } ב״ם
מאַמאַ קויף מיר דאָס }
איך װיל קײן קלײדער, איך ברויך קײן געלד
װאָס נוצט מיר די גאַנצע װעלט
װען זי גיעט מיר נאָר אײן קוסס
אוי מאַמעניו קויף מיר דאָס!..

פערװאַנדלונג

(אַ בעזינדער צימער װאו דזײק שלאָפט, עס איז פאַרטאָג. דזײק אײלענד זיך צום צוג שטעהט אויף און ציהעט זיך געשװינד אָן.)

דזײק: (קוקט אויפ׳ן זײגער) אָ שוין נאָך 5 אַ זײגער, איך זאָל נאָר דעם צוג נישט פערזאָמען. פערלאָזט זיך אויף שאַפסען. אָבער ער האָט געמוזט פערשלאָפען. (ער פאַקט צוזאַמען די זאַכען) אַך די חנה׳לע. דאָס ליעבענסווירדיגע קינד קאָן מיר גאָר פון זינען נישט אַרוים. אַך װי שװער איז מיר צו שײדען זיך מיט איהר! (עס קומט אָן חנהלע אין די שלאָף-קלײדער, מיט אַ ליכט אין דער האַנד, אַלס נאַכט-װאַנדלערין) אַך גאָט! װאָס זאָל דאָס בעדײטען?

חנה׳לע: (געהט לאַנגזאַם און רעדט) גליקליך שפיר איך מיך יעצט. אַלע זאָרגען מיר פרײַנד געװאָרען. און באַבעלע, מײן

טהײַערע שוועגערין ווי ליעב האָב איך זי. קום אהער צו
מיר טהײַערע באָבעלע! איך וויל דיך אום־אַרמען.
דזייק: גאָט! זי איז אַ נאַכט־וואַנדלערין! און דאָדורך רופט
מען זי „פערבלאָנדזעטע נשמה". די גראָבע מענשען
פערשטעהען נישט אַז זי איז נעבעך קראַנק...
חנה׳לע: און ווי געפעהלט דיר, באָבעלע, מײַן נײַע קלײַד?
דזייק: וואָס טהוט מען? אויף־וועקען זי טהאָר מען נישט;
עס קאָן איהר פיעל ערגער מאַכען!..
חנה׳לע: און דו אַברהמלע, וואָס שטעהסט דו פון דער
ווײַטענס? ביסט דו נאָך אַלץ איפּערזיכטיג? (זי רוקט זיך
צו צום בעט און פאַלט אויף דעם ארויף און שלאָפט איין)
דזייק: קראַנק איז זי. אַ שרעקליכע קרענק איז דאָס, און היינט
איז זיכער קײן גוטע דאָקטוירים דאָ!.. אָבער איך מוז זי
רעטען! פון ווינען וועל איך פאַר איהר אַ דאָקטאָר אראָפּ
ברענגען, עס זאָל מיר אפילו מײַן גאַנץ פערמעגען קאָסטען
און רעטען מוז איך זי. — בלײַב געזונד מײַן טהײַער קינד!
עס ווערד שפּעט, איך מוז אײלען צום צוג — אָבער איך
נאָר פון דײַנעט וועגען, אַדיע! אַדיע! (ער געהט שנעל אָב)
שׂאַפּסע: (קומט אַרײַן) רב מיליאָנטשיק! שטעהט אויף! איהר
קאָנט נאָך דעם צוג פערזאָמען! עס איז שוין באַלד זעקס
דער זייגער! (צו געהענד צום בעט) אוי! וועה איז מיר!
אַ בראָך איז מיר! זי בײַ איהם אין בעט!... רב יוחנני!
רב שׂרה שײַנדעל! מענשען! קומט אַרײַן (אַלע אַרײַן) זעהט!
זי בײַ איהם אין בעט.
אברהמלע: חנה!
חנה׳לע: (וואַכט אויף) אַ׳נ׳אַנדער צימער! גאָט וואָס געהט דאָ
מיט מיר פאָר? וואו בין איך? וואָס טהוט איהר אַלע
דאָ?
אברהמעלע: און דאָס מאַקע וויל איך דיך פרעגען: וואָס
טהוסט דו דאָ? דו אונגליקליכע!

חנהלע: אלמעכטיגער גאָט! וואו בין איך?

יוחנצי: קוקט נאָר אָן ווי זי מאַכט דעם אָנשטעל, די מכשבה! יודען! איהר זאָלט וויסען, אַז לויט דעם דין נאָך, איז זי מוחרם ומנודה, און מען טהאָר ניִשט שטעהען און איהרע פיער עלען.

שרה שיינדעל: הייליגער יעהופוצער! דו זעהסט דאָך אַלעס; און דו ווייסט דאָך גוט אַז מיר זענען חלילה אין דעם נישט שולדיג. בעט גאָט פאַר אונז, הייליגער זיידע, מיר זאָלען נישט געשטראָפט ווערען פאַר דער שרעקליכע זינד, וואָס איז געשעהן אין אונזער הויז אָהן אונזער וויסען... און דו מרשעת שטעהסט נאָך, און ווערסט נישט איינגעזינקען אין דער ערד אריין פאַר חֶרְפָּה און בושה. געוואַלד! וואו איז עס געהערט געוואָרען נאָך אַזאַ חוצפה אויף דער וועלט. אַרויס פון מיין שטוב! דו פערבלאָנזעטע נשמה! אַרויס כַּלֶבֶת!

חנהלע: וועה איז מיר! וואָס הער איך? אברהמעלע שיץ מיך!

אברהמעלע: דו בעטריגערין! דו וואַגסט נאָך מיין נאָמען צו רופען!

חנהלע: גערעכטער גאָט! וואָס געהט דאָ פאָר? (פאַלט אויף די קניע) אויף מיינע קניע פאַל איך פאַר דיר אברהמלע! איך בעט דיך, ערקלער מיר וואָס דאָ געהט פאָר? מיט וואָס האָב איך אזוי זיך פערזינדיגט? פאַר וואָס קומט מיר אזוי צו בעז האַנדלען??!

אברהמעלע: און דו וואַגסט נאָך צו פרעגען פאַר וואָס?! ווילסטו מיך אויך יעצט בעטריגען און איינרעדען אַז עס איז געווען אַ פעטערליכער קוש? האַ און הייַנט ביזט דו איהם געקומען בעלוינען פאַר זיין נעכטיגען קושען?.

חנהלע: גאָט אין הימעל! וואָס איך מוז אַלץ הערען!

אברהמעלע: און מיט די תנאים מיינסט דו בין איך שוין אויף

עָוויִג צו דיִר פעָרבּיִנדעָן? נײַן! איִך בּיִן עָס געָוויעָהן...
אָבעָר נאָך אַזאַ פרעָכהײַט... אוים! (נעָמט אַרוים די תנאים
און צו רײַסט זיי) צוריִסעָן די תנאים! און צוריִסעָן איז
אונזר בּונד אויף איִמעָר און עָוויִג!

תּהלע: גאָט! וואָס העָר איִך! מוטעָר! גאָט־זעָליִגע מוטעָר!
עָרבּאַרמע דיִך אויף דײַן אונגליִקליִכע טאָכטעָר! נעָם מיִך
צו צו דיִר, מוטעָר;... יאָ! ניִשט לאַנג און איִך קום צו
דיִר!

אברהמעלע: (וואַרפט איִהר די צוריִסעָנע תנאים) נאַ דיִר אָב,
און געָה!

שרה שיינדעל: הײַליִגער יעָהופיִצעָר! שטעָה אונז בּײַ! (תהלע
מיִט שרעָקליִכעָן אוים געָשרײַ פאַלט איִן אונמאַכט)

פאָרהאַנג.

ענדע צווײַטע אַקט

דריטער אַקט.

(עס קומט פאַר אַ צימער בײַ גימפּעל חזן. ווען דער פאָרהאַנג געהט אויף האַלט גימפּעל אין מיטט איינזינגען עפּעס, מיט זיינע משוררים. עס איז פּורים פאַר דער סעודה).

נימפּעל: (נאָך איינינע מאָל איבער זינגען) נו עס וועט שוין געהן! אָ. אָ! עס וועט געהן ווי געשמירט. אַציינד קאָנט איהר איך גען, נאָר געדענקט, אַזוי, אַקעגען אַ שעה אַרום, איהר זאָלט דאָ זײַן. מיר מוזען געהען צו רב יוחנןין. געדענקט!

אַלע: גוט, גוט! אַ גוטען פּורים, אַ גוטען פּורים חזן! (משוררים אָב).

נימפּעל: אַ גוטען פּורים, אַ גוט יאָהר!..

ב.בעלי: (קומט אַרײַן) אַ גוטען פּורים אייך רב נימפּעל!

נימפּעל: אַ, באַבעלע! אַ גוטען פּורים, אַ גוט יאָהר. וואָס טהוסט דו עפּעס דאָ, באַבעלע?

באַבעלע: איך בין געקומען זעהן וואָס חנהלע מאַכט.

נימפּעל: אויף אַלע אונזערע שונאים געזאָגט. ווער עס ווינשט אונז שלעכטס, זאָל אַזוי אויסזעהען, ווי זי נעבעך. איך זאָג דיר, באַבעלע, אַז מען זאָל האָבען אַפילו אַ שטיינערנעס הערץ וואָלט עס אויך צו נאַסען ווערען, צו קוקענדיג דאָס אונגליקליכע קינד. טאָג ווי נאַכט געהט זי אַרום אַ צו טראַגענע, אַ צו מישטע, רעדט איבער פּײַער און וואַסער, ווײַנט, קלאָגט און לאַכט. דאָס האַרץ ווײַנט אויף איהר קוקענדיג. איך זאָג דיר באַבעלע, אַז דײַן טאַטע, מאַמע, וועלען דאַרפען אָבגעבען דין וחשבון, פאַר די צרות וואָס זײַ האָבען איהר אָנגעטהון!

באַבעלע: וואָס איז דען שולדיג דער טאַטע מיט דער מאַמען אַז זי אַליין..

נימפעל: זי אַליין! וואָס זי אַליין? גלויב מיר זי איז אַ גאַנץ אָרענטליך קינד. זאָל נאָר דער מיליאָנטשיק צוריק קומען פון וויען. ער וועט זיך מיט אַלע אָברעכנען... שאַ! דאַכט זיך זי גערט אהער... יאָ. (חנהלע ערשיינט צוטראָגען)

באַבעלע: (רוקט זיך שרעקענד אָב) אוי איך האָב מורא פאַר איהר!

חנהלע: אַלע אַנטלויפען פון מיר! איך ליעג אין חֵרֶם! אלע פריינדען מיר! קיין איין לעבעדיגען פריינד! די איינציגע פריינדין, מיינע מוטער, איז טויט! אַ מומער, מוטער! דו ווייסט דעם אמת, אַז דיין אונגליקליך קינד בעזיצט נישט קיין פאַלשעס הערץ. אָבער ליידער וויל עס מיר קיינער נישט גלויבען!.. אַ מוטער. מוטער! נישט לאַנג נאָך, און איך וועל זיין ביי דיר. פאַר דיר וועל איך מיר קענען מיין גאַנץ האַרץ אויסגיסען. ציים דו ביסט אַוועק פון מיר, מוטער, האָב איך נישט פאַר וועמען זיך אויס צורעדען, מען יאָגט מיך מען פלאָגט מיך אָהן אַ פאַר־וואָס! עס העלפט נישט קיין שום פערענטפערן זיך! דער איינציגער שוץ מיינער, קאָנסטו נאָר זיין. אוי מוטער! רעטע מיך, נעם מיך צו צו דיר!... אָבער, באַלד נישט לאַנג. מוטער טרויע. באַלד וועל איך זיין ביי דיר, יאָ! הא הא הא!..

נימפעל: חנה'לע! בעטערקסט גאָר נישט ווער עס איז געקומען צו דיר? באַבעלע איז דאָ.

באַבעלע: חנהלע! איך האָב דיר געבראַכט אַ גרוס פון אברהמ'לען.

חנהלע: אברהמעלע! איך בין אונשולדיג! פערשטוים מיך נישט! אברהמעלע! גלויב מיר! גלויב דיין אונשולדיגע חנהלע! גלויב נישט די שלעכטע מענשען! איך בין נישט פאַלש! מיין האַרץ איז ריין!... ניין! ניין! אַוועק! אַוועק גערה אברהמעלע! גערה! ביסט מיט זיי איינס! אלע

זענט איהר מײַנע פּײַנד! אַוועק! אַוועק גערהט פון מיר!
די איינציגע פרײַנדין איז מײַן מוטער! אָ מוטער, טהײַ־
ערע מוטער איך געה צו דיר! האַ האַ האַ!.. (אָב)

באַבעלע: (האַלב־ווײַנענד) אַך, מײַן אָרעמע חנהלע!

גימפּעל: אַזוי ווי דו האָסט אַציִנד געזעהען, אַזוי איז יעדער
טאָג. אַט ווײַנט זי, אַט לאַכט זי. עס איז שרעקליך, זאָג
איך דיר! עס רײַסט מיר בײַם האַרצען צו קוקענדיג! אַך,
ווי דערלעב איך שוין דער מיליאָנטשיק זאָל קומען. אַלץ,
אַלץ מוז איך איהם דערצעהלען.

שאַפּסע: (קומט אַרײַן) אַ גוטער יום־טוב איך, רב גימפּעל.

גימפּעל: אַ גוט יום טוב, אַ גוט יאָהר.

שאַפּסע: ווײַסט איהר רב גימפּעל וואָס איך בין צו איך
געקומען?

גימפּעל: וואָס?

שאַפּסע: הײַנט איז דאָך פּורים אין שטעטעל. וואָלט גוט זײַן
מיר זאָלען זיך בײַדע פערשטעלען: איך פאַר המן הצדיק
און איהר פאַר וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה און אַרום געהן אין די
הײַזער און מאַכען געלט.

גימפּעל: אָ וואַ! נישט אַנדערש! האָסט אַ גוטען געשמאַק
גולם! איך גימפּעל דער שטאָט־חזן האָב שוין נישט מיט
וועמען אין די הײַזער צו געהען נאָר מיט שאַפּסע גולם?!
געה דיר געזונדער־הייט! אין די הײַזער בין איך נישט
קראַנק אַלײן צו געהן... (אָב)

שאַפּסע: דאַרף מען נישט! (דערזעהט באַבעלען) באַבעלע! וואָס
טהוסט דו דאָ? איך וועל דערצעהלען דער מאַמען, וועסט
דו קריגען אַ שוואַרצען סוף...

באַבעלע: שאַפּסעניו, הערצעניו, דערצעהל נישט דער
מאַמען, זי וועט מיך שלאָגען!

שאַפּסע: נו וואָס אַרט דאָס מיך אַז זי וועט דיך שלאָגען? עס
וועט רען מיר וועה טהון?

באבעלע: שאפסעלע דו האסט דאך ליעב פיש.
שאפסע: יא, נו?...
באבעלע: ווער איך דיר געבען א שטיק פיש, א גאנץ גרויס שטיק פיש, אבי דערצעהל נישט דער מאמען.
שאפסע: פיש! און שא!
באבעלע: אזא שטיק און שוין!
שאפסע: אזא שטיק! און שא! אוי שאפסע ביזט דו, א חכם פון דער מה נשתנה. (זינגט)

I.

שאפסע ביזט ביי'לעבען נישט קיין גוט'ס
גרול מיינסטו זיין ביי דיר:
אין דיינע הענד ליגט דער גאנצער עולם
אנקומען מוז מען נאר צו מיר.
א יעדערער שיקט מיר אנ'אנדערען גאנג
און איך פאלג זיי אהן א שום טענה;
ווייל איך בין שוין אזוי לאנג:
א חכם פון דער „מה־נשתנה״.

II.

א וויבעל פיעשצעט זיך ביי איהר מאן
ווייל ער האט זי זעהר ליעב;
ער ניעט זיך איהר איבער אין די הענד ארייין
דער ספאדאק ווערט זי באלד אין שטוב;
שפעטער כאפט ער פעטש פון איהר:
פון זיין טהייער וויבעל ברייגע,
ווייל ער איז געראהטען אין מיר:
א חכם פון דער מה נשתנה.

III.

איינער פערליבט זיך אין ביסעלע מעות :
עֶר זוכט נישט מעהר ווי ווערען רייך ,
מיין ווייבעל , זאגט ער , מאג זיין אהן א נאז
אבי זי האט נאר געלד א סך ;
א ווייבעל געפינען האט באלד דער מזיק
אנ'אבגעשלאגענע הושענא . . .
און געל ? א קרענק ! האט אויך רב אייזיק . . .
א חכם פון דער מה נשתנה .

IV.

איינער קריגט זיין דינסט מויד ליעב ;
און בעקענען וויל ער דאס איהר ;
ער זאגט איהר ווען ס'איז פינסטער אין שטוב
„א כפרה זאל זיין מיין ווייב פאר דיר"
פלוצלונג קריגט ער : א קנאק אין די ציין !
אוי ווי גרוים זענען די צרות זיינע :
זיין אייגען ווייבעלע איז דאס געוועהן .
א חכם פון דער מה נשתנה .

פערוואנדלונג

(עס שטעלט פאר בײַ רב יוחנצין פאר דער סעודה . אין שטוב איז יום־טובדיג – באבעלע אליין קוקט אין סדור)

דיך גאט לויבען מיר אלע היינט :
אין דעם יום־טוב פורים .
מיר טאנצען און פרעהען זיך אלע בײַנאַנד
און זינגען שענע מזמורים .

מיר דארפען היינט נאר לויבען און זינגען
דען מיר זענען געוועזען אין געפאהר
דער רשע המן האט אונז געוואלט אומברינגען
און גאט האט איהם געשטראפט דערפאר. } ביס

סעם: (אונטער די קאליסען) שי איז מיר טווים האַרט.

באבעלע: אוי! ער איז שוין ווידער דאָ!

סעם: (טרעט אויף) סויט באַבעלע דאָן בי אַ פרייד.

באבעלע: אַ שענע פרייד וועט דאָ זיין! אז מיין פאָטער מיט דער מוטער וועלען קומען פון שול און וועלען אונז דאָ געפינען טרעפען אליין!

סעם: נאָ! איי מין — דיר האבען קיין אנגסט, סוויט באַבעלע, יו נאָ וואט איי קעם טו יו? איך דיר זאָגען. אז איך דיך ליעבע, איך דיך זוי ליעבע אז איך שטארב מיט יונגען טויט.

באבעלע: וואס זשע זאל איך דיר טהון?

סעם: דו מיך אויך ליעבען, באַבעלע! שאָ מי יו העגד... דו הערסט זוי דאָ קלאַפּט? (באבעלע שאקעלט מיט'ן קאפ) דאָ ליעגט די ליעבע און קלאַפּט. עס מאַכט אַזוי: בום-סטאַראַ-ראַ-ראַם! ווי אַזוי מאַכט עס ביי דיר?

באבעלע: אוי! ביי מיר מאַכט אויך, ווי אַזוי זאָגסט דו? בום-סטאַראַ-ראַ-ראַם.

סעם: נו איז דאָך גוט.

באבעלע: ניין עס איז נישט גוט.

סעם: ווארום נישט גוט?

באבעלע: דו האסט פערגעסען וואס פאַר אַ בעזע הערצער עס האבען מיינע פאָטער און מוטער אויף דיין פאָטער?

סעם: סוויט באַבעלע! דו גלויבסט אז דיין פּאַפּאַ מיט דיין מאַמאַ, וואס גלויבט אויף מיין פאַפּאַ, גלויבען אויף דיין פאַפּאַ מיט דיין מאַמאַ, אז מיין פאַפּאַ איז מיט דיין מאַמאַ...

באבעלע: אוי גענוג שוין פּאַפּאַ, מאַמאַ. דו רעדסט און רעדסט און איך פערשטעה דיך נישט אַ וואָרט.

סעם: יו רײַט באַבעלע. יו װיל סי עף מײַ פּאַפּאַ װיל קעם. היװיל פיקסעם.

באבעלע: מיט לעבעדיגע פיקסען װעס ער קומען?

סעם: נאָ איי מין עף מײַ פּאַפּאַ װיל קעם. הי װיל מײַקים אָל רײַט.

באבעלע: װאָס װעט ער מאַכען?

סעם: װאַט שול איי דו? דו פערשטעהסט מיך נישט.

באבעלע: זעהסטו, דאפיר װיל דיך נישט, נישט דער פּאַפּאַ און נישט די מאַמאַ.

סעם: יו מאַמאַ, מײַק־מי־סיק.

באבעלע: װאָס מײַן מאַמע איז אַ ציג?

סעם: נו, דיר דו מאַמאַ מאַכט מיך קראַנק.

באבעלע: אוי װעה! זאָלסט באַטשע זײַן אַ יוד.

סעם: אויף קאָוס, איי יעס, איי יוד.

באבעלע: דאָס הײַסט אַ יוד? אויף דײַן פנים זעהט מען אפילו נישט אָן דעם צלם אֱלהים.

סעם: דו יעצט רעדסט. איך דיך נישט פערשטעה!

באבעלע: דאָס איז דאָך לשון הקדש.

סעם: לאָשקע קושקע? װאַט איז דעט? מען עז אַ ע פרוי?

באבעלע: דו ביסט טאַקע גאָר קײַן יוד נישט.

סעם: אויף קאָוס איך אַ יוד.

באבעלע: דאָס הײַסט אַ יוד? איך מײַן אַ יוד װאָס זאָל מאַכען כבוד אונזער זײַדען דעם יעהופיצער.

סעם: אָלרײַט! איי װיל מײַק כבוד — יו זײַדען דעם יעהופיצער.

באבעלע: איך פערשטעה גאָר נישט. זאָלסט באַטשע האָבען אַ יודישען נאָמען?

סעם: אויף קוס איי גאַט אַ יודישקע נאָמען.

באבעלע: האָסט אַ יודישען נאָמען? װי ושע הײַסט דו אויף דײַן יודישען נאָמען?

סעם: יו קיל מי סעם.
באבעלע: אוי! סקְךְ מָם!
סעם: נאָ, מײַ נעָם איז שמואֶליקעָל.
באבעלע: שמואֶליקעָל? אוי טאַקעָ אַ שעָנעָר נאָמעָן. שמואֶלי־קעָל.
סעם: נו, וויל איך טאַקע זײַן דײַן שמואֶליקעָל.
באבעלע: אָבעָר דעָר טאַטעָ מיט דעָר מאַמעָן דאַרפעָן אויך וויסעָן פון דעָם.
סעם: יעָ נאָ דעָט איז עָ האַרט זשאָב.
באבעלע: וואָס מײַנעָ מוטעָר איז אַ שקראַב?
סעם: נאָ איי מין, דאָס אַ שווערעָ זאַך. באַבעלעָ דו ווילסט מיך האָבעָן פאַר דײַן שמואֶליקעָל?
באבעלע: איך וויל.
סעם: איך וויל אויך. (וויינגט).
באבעלע: וואָס וויינסט דו? שמואֶליקעָל?
סעם: (ווייַנענדר) וואָס וויינסט דו באַבעָלעָ?
באבעלע: איך ווײַן נישט. (לאַכט)
סעם: (לאַכט) איך ווײַן אויך נישט.
באבעלע: וואָס לאַכטס דו? שמואֶליקעָל.
סעם: וואָס לאַכסט דו? באַבעָלעָ.
באבעלע: איך ווײס נישט.
סעם: איך ווײס אויך נישט.
באבעלע: שמואֶליקעָל!
סעם: ווענעָנס שמואֶליקעָל?
באבעלע: מײַן.
סעם: אוראַ! פיר באַבעָלעָ מיט שמואֶליקעָל. (זײַ זינגען)
באבעלע: נוט און פרום זאָלסט דו זײַן;
איבעָר דעָר גמרא קנעָלעָן.
אירכט דו קענעָן זײַן מײַן מאַן;
נאָט און לײַט וועָלטו געָפעָלען.

סעם: יו קאלמיַ שמואליקעל דיער, איי וויל קאל יו באַבעלע.
אַלעס קאָנסטו טהון מיט מיר, מיר מאַכען פאר א רֶבּילֶע.

באַבעלע: מיר וועלען לעבען שען און פײַן
ווען דו וועסט זײַן מײַן שמואליקעל.
אַלע וועלען אונז מקנא זײַן: } ביס
שמואליקעל מיט באַבעלען.
א בן־תורה וועט זײַן מײַן מאַן,
אונזער משפחה וועט גלאַנצען;
דער יעהופיצער וועט אונז מחיה זײַן,
אין קבר וועט ער טאַנצען.

סעם: דער טישמיניצער קען עף יו פליסעס
איי יעם גאָהן מאָבי אַ רבילע
איי וויל טריַ סוכים הים איספיסעס
טריַ טולמיק אָוף מיַ באַבעלע.

(ביידע טאַנצען אָב, און באַבעלע קומט צוריק).

באַבעלע: אוי ווי! אזוי קאָן איך ווידער גאָט בעטען, אז אַלע מײַנע געדאַנקען זענען בײַ מײַן שמואליקעל! אוי! נישט אויסגערעדט זאָל דאָס זײַן: שמואליקעל איז מיר פיעל ליעבער ווי דער קרבן מנחה סידור. אז עב מאַכט מיר דאָ אין הערצען! בום־סטאַראַ — ראַ־ראַם! (ווײַנט — יוחנצי קומט פון לינקס, שרה שיינדעל פון רעכטס)

שרה שיינדעל: א גוטען יום־טוב דיר רֶבּי!
יוחנצי: א גוט יום־טוב דיר רֶבּיצין.
שרה שיינדעל: וואָס זעה איך? באַבעלע ווײַנט!
יוחנצי: אום פורים!
שרה שיינדעל: ווייסט דו רבי וואָס זי איז פערוויַינט? פון דעם דאַווענען. דער סידור איז צובגעגאָסען מיט טרֶערען.
יוחנצי: הערסט דו! עס איז דאָך דעם טאַטענס טאָבטער.

שרה שיינדעל: האָב קײן טעות. זי איז דאָך דעם יעהופיצערס אנ'איינ'קעל. באבעלע! געה רוף אריין אברהמעלען! זאָג איהם, ער זאָל באלד אריין קומען מקיים זיין סעודת־פורים. (באבעלע אב). זעהסט דו: פון אונזער בן יחיד האָבען מיר נישט קיין נחת, דערפאַר אָבער פון אונזער בת יחידה וועלען מיר, מיט גאָטס הילף, האָבען פיעל נחת.

יוהנצי: איך האָב דאָך געזאָגט! דעם טאַטענס טאָכטער.

שרה שיינדעל: זאָגסט שוין ווידער דאָס זעלבע! זי קאָן מעהר גראָטען זײן אין דעם יעהופיצער, זכרונו לברכה.

אברהמעלע: (קומט אריין מיט באבעלען) א „גוט יום" איך אלע.

שרה שיינדעל: א גוט יום טוב דיר מיין קינד. אברהמעלע! ביזט נאָך אלץ צו טראָגען? פאָלג מיך מיין קינד און פערגעס אין דער חצופה! איך האָב געהערט אז זי איז משוגע געוואָרען. משוגע זאָל זי זיין, רבונו של עולם! פאר אלע יורען.

אברהמעלע: מוטער! רעד נישט פון איהר! האָב רחמנות אויף מיר! איך וועל מיין פערשטאַנד פערלירען!

שרה שיינדעל: נאַרעלע! פערגעס אין איהר! אויך אין איהר פאָטער דעם אפיקורוס!

באבעלע: מאַמעשי! ווייסט דו וואָס איך וועל דיר זאָגען? אז דער פעטער האָט גאָר קיין שולד נישט אין דעם.

שרה שיינדעל: פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

באבעלע: דעם פעטער־ס יונגעל האָט מיר געזאָגט.

שרה שיינדעל: ווער? שמואליקעל האָט עס דיר געזאָגט? אָט דער־שייגעצעל?

יוהנצי: אָט דער ספּאָך כּם?

שרה שיינדעל: וואו האָסטו איהם געזעהען?

באבעלע: טאַקע דאָ אין שטוב.

שרה שיינדעל: זאָג נאָר, באבעלע, איז ער געוועזען מיט דיר אין שטוב אליין?

יוחנצי: ביחודות? אָהן אַ שומר?!

שרה שיינדעל: אָט האָסט דו דיר, דעם טאַטענס טאָכטער.

יוחנצי: נײן! דעם יעהופיצערס אַנ'אײניקעל.

שרה שיינדעל: הײליגער יעהופיצער! וואָס שווײַגסט דו? — זאָג דעם אמת, באַבעלע, וואָס האָט ער דאָ געטהון?

באַבעלע: ער איז מיר געקומען זאָגען אַז...

שרה שיינדעל: אַז וואָס? זאָג שוין גיכער.

באַבעלע: אַז... ער... האָט מיך ליעב...

שרה שיינדעל: וועה איז דעם טאַטען! וואָס שווײַגסט דו בײַן?!

יוחנצי: וואָס זאָל איך שרײַען? איך זאָג דיר נאָר, אַז על פּי דין וועט איהר אַלע טרפה!

שרה שיינדעל: באַבעלע! וואָס האָסט דו איהם געענטפערט?

באַבעלע: אַז... אַז...

שרה שיינדעל: אַז וואָס?

באַבעלע: אַז איך האָב איהם אויך ליעב!

שרה שיינדעל: אַ וועהטוג איז מיר! וואָס שווײַגסט דו בײַן?

יוחנצי: וואָס זאָל איך שרײַען? איך זאָג אײַך נאָר: אַזוי ווי דער טאַטע אַזוי איז דער זוהן; דאָס עפּעלע פאַלט נישט װײַט פון בעמעלע.

שרה שיינדעל: פאָלג מיר רבּי און קוק איבער די מזוזות! מיר דאַכט זיך...

יוחנצי: אונזערע מזוזות זענען שוין כּשר, נור זײַערע מזוזותלעך זענען נעבעך שוין פּסולדיג געוואָרען.

שרה שיינדעל: יעהופיצער! וואָס שווײַגסט דו?

יוחנצי: שווײַג! לאָז מיר נאָר פרעגען איהר אפאָר ווערטער. (ער געהט צו צו באַבעלען) זאָג מיר נאָר באַבעלע, וואָס וועסט דו אָבער טהון אַז דער זוהן וועט נישט זײַן בעסער פון דעם טאַטען?

באַבעלע: וועל איך איהם אַלץ ליעב האָבען.

יאחנצי: א גדולה אויף דײַן טאַטען.

שרה שיינדעל: וועה איז מיר! באַבעלע גנעה און זאָג תהלים וועסט דו זעהען אַז גאָט וועט דיר העלפען.

באבעלע: נײַן מאַמע! קײַן תהלים וועט שוין אויך ניסט העלפען. (וויינט)

אברהמלע: וויין נישט שוועסטערעל. זײַ פערשטעהען דיך נישט! אָבער איך פערשטעה שוין גוט דײַן הערץ (באַדע וויינען).

שרה שיינדעל: וואָס פערוויינט איהר מיר דעם פורים!!

יוחנצי: קומט זשע בעסער צו דער סעודה וועט עס הייסען אַז איהר בעווייגט הקנ'ען. (עס קומען אן געסט צו דער סעודה)

אלע: גוט יום טוב! גוט יום טוב! (זינגען)

זײַט איך משמח, טאַנצט זשע קינדער.
לכבוד אונזער רבין אונזער גלאַנץ.
ודעלעך און ווײַבעלעך נישט בעזונדער.
מאַכט איך פערטיג אַ ראָד צום טאַנץ.
פערהויבט די פּאָלעס ס'זאָלזײַן גרינגער,
טאַנצט זשע קינדער נאָר מיט כח.
טאַנצט זשע אלע עלטער און יונגער,
הויבט די פיסלעך אין דער הויך.
פּאַטשט מיט די הענדלעך,
הופעט מיט די פיסלעך,
לכבוד דעם יום טוב,
לכבוד דעם פורים!

פאָרהאַנג.

ענדע דריטער אקט

פירטער אַקט.

(בײַ רֶב יוחנצי)

יוחנצי: (צו זיך) וואָס טהוט מען? דער פסח שטעהט שוין אונטער די פלײצעס. אָט אָט איז שבת הגדול, און איך האַלט נאָך מיט מײַן דרשה העט! העט ווײַט!... אוי! וועה! צער גידול בנים! קינדער צרות! מען קאָן דען נאָר לערהרנען, מישטײַנס־געזאָגט... איך מוז אויף זיך נעמען בחרם איך זאָל צו קײַנעם אַ וואָרט נישט רעדען ביז איך וועל נישט אויסלערהרנען די דרשה. (ער שאָקעלט זיך) שַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח...

גימפעל: (קומט אַרײַן) רבי! איך האָב איך געוואָלט פרעגען...

יוחנצי: אי! נו! שבת שלפני הפסח...

גימפעל: רֶבי! אײן וואָרט נאָר! געה איך באַלד אַוועק.

יוחנצי: אי, אי, א! איך מוז לערנען די דרשה אויף שבת הגדול!... קירין אותו שבת הגדול!

גימפעל: אַ חכם בנאמנות! אַנדערש איז טאַקע נישט מעגליך אַ טאָן זיך גײם צו לערהרנען. און נאָך בײַ מײַן צרה אין דער היים... גימפעל! שרײַט זי, ברינג מיר דאָס! ברינג מיר יענץ! גימפעל! דאָס קינד האָט זיך... אַ חכם אַ יוד בנאמנות... אַ וואָרט נישט אויס רעדען. און טאַקע אָט אָ דאָ, וועל איך מיר אויסדרעהען קונציג דעם נײַעם „מִן הַמֵּצַר" (שטעלט זיך פון דער צווײַטער זײַט און זינגט) מן המצר קָרָאתִי יה...

שאַפסע: (קומט אַרײַן) רבי! הערט נאָר אויס דעם צעטעל! (יוחנצי האַלט אין אײן לערהרנען) איהר האָט קײַן צײַט נישט? אָט איז רֶב גימפעל (געהט צו גימפלען) רֶב גימפעל! הערט מיך אויס! צי קאָן איך שוין... (גימפעל האַלט אין אײן זינגען) װאָס? איהר האָט אויך קײַן צײַט נישט? דאַרף מען נישט!

איך קאָן מיר אַליין איבער מַזֶהען (ער לייגט איבער דעם צעטעל).

דזייק: (קוקט אַרום, גיט אַ קוק זיך אַרום, געהט אַרום אין מיטען אַלעט, אָבער זיי ענטפערען ניט) יוחנצי! ברודער! (יוחנצי לעהרענט בסדר) משוגע! — רב גימפעל קאָנט איהר מיר ניט... איך משוגע! — און דו שלאָפסט!... אַ שטוב מיט משוגעים! האַ־האַ־האַ! (בעדענקט זיך) איך וועל זיי באַלד מיושב מאַכען! (ער שיסט אויס, אַלע פאַלען צו דער ערד, ער געהט אָב).

שרה שיינדעל: (לויפט אַריין) וועה איז מיר! וואָס איז דאָ געשעהען?! איך האָב געהערט אַזאַ טראַסק! אַ בראָך איז צו מיר! דאָ ליגט דאָך מיין יוחנצי! פינסטער איז מיר! מיין יוחנצי! איך בין געוואָרען אַ פינסטערע אלמנה! אוי מיין טהייערער מאַן! ביי וועמען האָסט דו מיך איבערגעלאָזט?!

יוחנצי: שאַ שאַ! רביצין! וואָס שרייסט דו אַזוי?

שרה שיינדעל: יוחנצי דו לעבסט?

יוחנצי: אַזוי דוכט מיר, אַז איך לעב.

שרה שיינדעל: אוי וויסט איז מיר! בין איך ניט געבליבען קיין אלמנה!

יוחנצי: וואָס אַיילסט דו דיך אַזוי? רביצין! (ער הערט זיך אויף) אָט ליעגט דאָך גימפעל! — רב גימפעל! איהר לעבט? האָט איך אויך ניט געטראָפען די קויל?

גימפעל: פון וואַנען זאָל איך וויסען?

יוחנצי: איהר דאַרפט דאָך פיהלען. ברענט אייך ניט חלילה אויפ'ן האַרצען?

גימפעל: אוי עס ברענט מיר טאַקע! אוי נעוואַלד עס ברענט!

יוחנצי: נו וואָס זשע שרייט איהר? וואָס ליגט איהר? שטעהט אויף און לויפט גיך עפּעס טהון!

גימפעל: (שטעהט אויף) איך ווייס אָבער ניט, רבי, פון וואָס

עס ברענט מיר אזוי. צי איז דאס פון א קויל, צי גאר פון דעם תיקון וואס איך האב געטרינקען.

יוחנצי: אהא! איז עס געווים פון דעם תיקון — ווייל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: תיקון איז דאך א שטענדיגע זאך, און א קויל טרעפט זיך גאנץ זעלטען, מוז עס אוודאי זיין פון דעם תיקון.

שאפסע: מוז זיין געדרינגען אז די קויל האט מיך געטראפען! אוי! עס איז אפילו גישט דא ווער עס זאל מיר בעוויי־נען! אזא יונגער בוים! אזא חכם פון דער מה נשתנה! וויינט אויף זיינע יונגע יאהר! רבי זאגט נאך מיר א חצי קדיש!

יוחנצי: שאפסע גולם! ענטפער, דו לעבסט?

שאפסע: פון וואנען זאל איך וויסען!

יוחנצי: אט וועל איך באלד וויסען. זאג מיר נאך, שאפסע, בקול רם: אחד! אחד! אחד!

שאפסע: אחד! אחד! אחד!

יוחנצי: וואס זשע ליגסט דו, שאפסע?

נימפעל: דו לעבסט דאך, גולם!

שאפסע: (שטעהט אויף) דראנג! דראנג!

נימפעל: גולם!

שאפסע: דראנג! לאז זיין א גולם! אבי איך לעב!

שרה שיינדעל: רבי! אצינד קוק איבער די מזוזות!

דזייק: (קומט ארייין) לאמ'ט אב אייערע מזוזות. (צו יוחנצין) שלום עליכם! ברודער!

יוחנצי: געה אוועק פון מיר דו אפיקורוס! דו ביזט נישט מעהר מיין ברודער! מען טהאר אין דיינע דלת אמות נישט שטעהען!

שרה שיינדעל: מיט וואס פאר א העזה קומט איהר נאך אריין צו מיר אין שטוב! איהר אלטער בעל־עברה'ניק!

דזייק: א שענער שלום עליכם! שאפסע! קום נאר אהער! וואס

שטעהסט דו פון וויַיטען, מיש דיך אויך אַריַין מיט אַ וואָרט.

שאפסע: איך בין דאָך געוועהן דער גאַנצער בעל דבר.

דזייק: וואָס ביזט דו געוועֶן?

שאפסע: די גאַנצע חתונה האָב איך דאָך אויף געשפּיעלט. וואָס איך האָב געזעהען האָב איך אויסגעשריבען.

דזייק: וואָס האָסט דו געזעהען?

שאפסע: אַ חכם! אַז איך וועל אויס זאָגען וועל איך דאָך זיַין...

גימפעל: אַ גולם!

שאפסע: דראָנג!

דזייק: און איהר, רב גימפעל! וואָס זאָגט איהר (אברהמעלע ערשיינט).

גימפעל: וואָס זאָל איך זאָגען? איך קען אייך זאָגען נאָר דאָס איינע: אַז די אונגליקליכע חנה'לע איז אונשולדיג און ריין!

אברהמעלע: זאָגט זשע מיר, רב גימפעל! וויפיעל האָט איהר געקריגען, איהר זאָלט אַזוי זאָגען?

גימפעל: פע? אברהמעלע! דאָס איז נישט שען! גימפעל חו מאַכען פאַר אַ ליגנער! אַ אברהמעלע! צו אונז אין שטיבעל לאָז איך דיך מעהר נישט אַריין.

שאפסע: דראָנג! וועט ער גיהן אין שול אַריַין. אין שול בין איך דאָך...

גימפעל: גולם!

שאפסע: דראָנג!

דזייק: שוויַיגט! לאָזט מיר כאָטש איין וואָרט רעדען!

שאפסע: (ווינקט אויף גימפלען) דאָס מיינט איהר איהם! יאָ?

דזייק: וואָס האָט איהר צו דער אָרעמער יתומה? פאַר וואָס האָט איהר זי אָנגעמאַכט אַזאַ שאַנדע? איך גיה יעצט פון איהר! עס רייסט ביים הערצען אַנצוקוקען וואָס איהר האָט געמאַכט פון איהר!

רה שיינדעל: אַ שענע, רײַנע כפ־ה...
דזייק: האלט דאָס מויל! דו יעהופיצערס טאָכטער!
שרה שיינדעל: זעהט נאָר ווי ער נעמט זיך אָן פאַר איהר!
דזייק: איך מוז מיך פאַר איהר זיך אָננעמען, ווײַל איך ווייס אַז דאָס קינד איז אונשולדיג! זי איז אַ נאַכט־וואַנדלערין. זי איז שלאָפענדיג אַרײַן צו מיר אין צימער, ווען איך האָב שוין קײן צײַט געהאַט ווענען צו וויסען טהון, ווײַל איך האָב זיך געאײלט צום צוג...
יוחנצי: שלאָפענדיג גאָר?
שרה שיינדעל: נו, יוחנצי. וואָס זאָגסט דו אַצונד?
יוחנצי: וואָס זאָל איך אײך זאָגען? איך זאָג אײך נאָר, אַז כל היוצא מִפִּיו שֶׁקֶר וְכָזָב! על פי דין ביזט דו טרפ ה א ער איז טרפה!...
שרה שיינדעל: פאַר וואָס איך נאָך?
יוחנצי: איך מײן זי. (דזייק וויל אָבגעהען)
אברהמעלע: פעטער! איין אויגענבליק! איך וויל אײך נאָר עטוואָס בעטען: פעטער! ווען איהר זאָלט מיר קענען אויס־ווײַזען אַז איהר האָט געזאָגט די רײַנע וואָרהײַט, וועל איך זי פערגעטערין! אָ פעטער! גיעט מיר צוריק מײַן חנהלען, אַזוי רײַן און אונשולדיג, ווי זי איז געווען פריהער עהרער איהר זענט געקומען!...
דזייק: וואָס ווילסט דו? ביזט דו בײַם רײַנען זינען?
אברהמעלע: בײַם רײַנען זינען!... איך בין דער אײנציגער אונגליקליכסטער אויף דער וועלט! מען האָט בײַ מיר אַוועק גערויבט דאָס בעסטע און טהײַערסטע וואָס איך האָב פערמאָגט!.. פעטער! זאָגט מיר! וואָס אינטערעסירט איהר אײך אַזוי מיט חנה'לען?... איהר שווײַגט! אָ! פערשאָלטען זאָל זײַן די שעה אין וועלכער זי האָט אונזער שוועל בעטרעטען! אָבער נײן!... איהר האָט עס מײַן לעבען גערויבט! איהר האט עס זי געמאַכט אַלס בעטריגערין!

נימפּעל: אַ נײַן קינדער! זי איז נישט קיין בעטרינגערין! איהר וועט אַלע מוזען אָבגעבען דין וחשבון פאַר גאָט אויף דאָס וואָס איהר האָט זי אַזוי אומגליקליך געמאַכט! איהר זעהט נישט צו איהרע צרות! איך זאָג אייך אַז די גאַל קאָן פּלאַצען קוקענדיג אויף דער אומגליקליכע נשמה! עס צו נעמט דאָס הארץ! אַ שטיין קאָן צו גאַסיין ווערען. זי רײַסט בײַ מיר אַרויס דעם ימים נוראים-דיגען אֶנְקַת מְסַלְדֶךָ און איך העב אָן אויפן קול: אוי מְקִימִי מֵעָפָר דָל! או מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן!

שאַפּסע: (ווינקט נאָך לויט דעם טאָן) דראָנג! דראָנג!

נימפּעל: (ווײַזט אַ בילד) אָט מיט דעם בילד טראָגט זי זיך אַרום טאָג און נאַכט. דריקט עס קושט עס, לאַכט און ווײַנט אַז מען קאָן צו גאָסען ווערען. דאָס איז דאָס בילד פון איהר מוטער עליה השלום!

דזייק: ווײַזט נאָר דאָס בילד.

נימפּעל: ניין! איך טהאָר עס פון דער האַנד נישט אַרויס געבען. עס איז בײַ איהר טהײַערער ווי איהר לעבען. איך מוז עס איהר באַלד צוריק געבען. זי האָט עס אין אויפרעגונג פערלוירען, און איך בין טאַקע געקומען איהר איבען דאָ אַהער, אום עס איהר אָב צו געבען! דאָס איז איהר לעבען...

דזייק: איך גיעב עס אייך באַלד צוריק. (נעמט דאָס בילד און גיט אַ ווילדען שרײַ אויס)

נימפּעל: וואָס איז אייך? מיליאָנטשיק לעבען!

דזייק: דאָס איז דאָס בילד פון איהר מוטער?... אַך! אסתר מײַנע פרוי! חנהלע מײַן טאָכטער! איך האָב גערעכענט אַז איהר זענט שוין לאַנג געשטאָרבען! אַ טאָכטער!

אַלע: אייער טאָכטער!

שרה שיינדעל: הנהלע איז אייער טאָכטער!

דזייק: זאָגט מיר רב נימפּעל ווי קומט זי צו אייך?

ניםפעל: מים עטליכע יאָהר צוריק איז געקומען פון אמעריקא מײַן ווייבס שוועסטער, און מיט איהר איז מיט — געקומען אסתר, עליה־השלום, מיט איהר קינד חנהלע! אויף לאַנגע יאָהר. זי האָט דערצעהלט אז פאָהרענדיג קײַן אמעריקא איז דערטרינקען געוואָרען איהר מאַן מיט א קלײַן קינד און האָט דאַרורך געמוזט צוריק קעהרען אהיים. אָט נישט לאַנג פאַר אייער קומען איז די אָרעמע אסתר געבליבען געשטאָרבען.

דזייק: א אונגליקליכע אסתר! און איך דײַן מאַן מיט דײַן קינד סעם, זענען ניצול געוואָרען! און איך האָב איך גע־רעכענט פאַר טויט! א איך אונגליקליכער!

אברהמעלע: פעטער! פערצייהע!

דזייק: א גאָט! וואָס האָט איהר געמאַכט פון מײַן קינד! וואו איז זי? ווייזט מיר! (ער לויפט אָב, אברהמעלע נאָך איהם)

יוחנצי: וואָס זשע זאָגט איהר?

נימפעל: איך זאָג ווי אַלע מאָל אז זי איז כשר וישר! איך מוז אויך ליפען (אָב)

יוחנצי: היינט געה אין ריכט זיך גאָר אז זי איז פון אונזער פאַמיליע!

שרה שיינדעל: קים יוחנצי לאָמיר אויך אהין געהן:

יוחנצי: און די דרשה?

שרה שיינדעל: קים זאָג איך! האָסט פערגעסען אז איך בין דעם יעהופיצערס טאָכטער? איך האָב באַלד געוויסט אז אין זײַן זכות וועט זיך אַלץ אויסהײַלען. קום!

יוחנצי: שבת שלפני הפסח... (ביידע אָב)

שאפסע: האַ־האַ־האַ! נישטאָ בנאמנות ווער עס זאָל לאַכען. א שענע וועלט, מען האַלט אין איין חושר זײַן. קים זעהט מען א פרײַליין געהן מיט א יונגען מאַן, האָט מען באַלד גרויסע איגען, כאָטש עס איז נישט געשטויגען און נישט געפלויגען! (ער זינגט:)

1.

איך קאָן אַ יונגעס קינד ,
שען ווי דאָס רייַבסטע בילד ;
זי איז זיבער ריין פון זינד
און איז נאָר אַביסעל ווילד ,
און ווייַל זי איז נאַאיוו ,
ליעבט זי אַ לאַך אַ שטיף .
קוים געהט זי מיט א יונגען מאַן
געפונט זיך שוין גרויסע אויגען
און מען איז באַלד לחוב איהר דן !...
כאָטש ס'איז נישט געשטויגען
און ס'איז נישט געפלויגען .

2.

און אָט דער יונגער מאַן
איז בראַוו און סאָליד :
איז באמת אידעל פיין
נאָר פיפיג איז ער ניט ...
און אמאָל טרעפט זיך פאָרט
אַז ער רעד א איבעריג וואָרט
און זאָגט וועמען דעם אמת אַרויס
עסט מען איהם באַלד מיט די אויגען
און מערעד אויף איהם אַלץ אוים !...
כאָטש ס'איז נישט געשטויגען
און ס'איז נישט געפלויגען .

פערוואנדלונג.

(עס שטעלט פאָר אַ פּרײַוועט געגענער אונטערען שטאָט
דזייק קומט אָן מיט אַ דאָקטאָר)

דזייק: דאָ, זאָגט מען, וואַנדעלט זי הערום יעדען טאָג.
אפשר וועלען מיר זי דאָ אויך היינט טרעפען.

דאָקטאָר: בערוהיגט אייך, הערר דזייק. די קרענק איז אפילו ניט אַזאַ גרינגע. דאָך איז זי צום אויס־היילען. איבער־הויפּט ווען זי איז געקומען, דורך אויף־רעגונג און פּלעצליכעס אונגליק, קאָן זי ווידער פערשווינדען בײַ פּלעצליכעס גליק און פרײדען... (באַבעלע און סעם אין אַ לאנגען ראָק)

באַבעלע: גוט מאָרגען פעטער!

סעם: האַדוויודו פּאַפּאַ.

דזייק: הערר דאָקטאָר. דער איז מײַן זון. ער האָט זיך אויסגעזוכט אַ געליבטע און וויל מיט איהר הייראַטהען. (צום דאָקטאָר) ווענדעט זיך אָב!

דאָקטאָר: ווי? אַזוי יונג הײַראַטהען? ווײַזט נאָר, קינדער אייערע צונגלעך.

באַבעלע: וואָס וויל ער?

סעם: מיר זאָלען איהם ווײַזען אונזערע צונגען. (ביידע ווײַזען די צונגען)

דאָקטאָר: נײַן קינדער! איהר טהאָרט נאָך ניט הייראַטהען!

באַבעלע: (וויינט) וואָס וועלען מיר אַצינד מהין?

סעם: וועלען מיר הייראַטהען אָהן אַ דאָקטאָר. (צום דאָקטאָר) סער דאָקטאָר! שאַ מי יו טאַנג.

דאָקטאָר: וואָס זאָגט ער?

דזייק: איהר זאָלט איהם ווײַזען אייער צונג. (דאָקטאָר ווײַזט).

סעם: יו אר עבּיק פוּל! (לויפט)

דאָקטאָר: וואָס זאָגט ער?

דזייק: אז איהר זענט א גרויסער נאַר. האַ־האַ־האַ! ער איז א גרויסער שײַגעץ. (צו סעם׳ן) ער! סעם אויף אנ׳עלטערן מענשען טהאר מען דאָס נישט זאָגען.

דאקטאר: עס מאַכט נישט, עס מאַכט נישט,

דזייק: סעם! ווייסט אַז דו האָסט א שוועסטער חנהלע?

סעם: קאָם אַן פּאַפּא! ווי ר וויל גאָהן טו האָור. (עס קומען אַן שׂרה־שיינדעל, יוחנצי, אברהמעלע גימפּעל און געסט און דער נאָך חנהלע)

שׂרה שיינדעל: ט? זי איז נישטא? (חנהלע קומט אָן)

חנהלע: (וואונדלענדר) מוטער! וואו ביזט דו? דער פאַטער לעבט! קום צוריק! (דזייק און אברהמעלע ווילען צו לויפען, דער דאָקטער האַלט זיי אויף)

דאקטאר: רוהיג: נישט ראשענד זי איבער וועקען. לאַנגזאם!

דזייק: (שוואך) טאָכטער! טאָכטער! דײַ פאַטער! דײַן אברהמע־לע!

חנהלע: (ערוואַכט צו ביזלעך) מײַן פאַטער?! מיין אברהמעלע?! וואו איז ער?

אברהמעלע: (פאַלט פאַר איהר אויף די קניע) פערצײַע! חנהלע איך האָב געזינדיגט נעגען דיר!

חנהלע: אברהמעלע! אויף די קניע? פאַר א בעטרינער? פאַר צוּ׳אויסגע׳לאַסענע...

דזייק: פערצײַע איהם טאָכטער! ער איז אונשולדיג

חנהלע: אברהמעלע! שטעה אויף! איך פערצײַע דיר!

אברהמעלע: פערצײַעסט? (ער שטעהט אויף) אָה ווי גליקליך! (אומארמען זיך)

חנהלע: ⎫ מײַן ליעבער אברהמעלע!
אברהמעלע: ⎭ מײַן ליעבע חנהלע!

סעם: מײַ סיסטער?

דזייק: יא קינד.

סעם: (צו געהענד צו חנהלע) יו אר מײַ סיסטער!

חנהלע: } מהײַערער ברודער! } (קושען זיך)
סעם: } מײַ סיסטער!

(פויזע, נאכהער גײט צוריק סעם צום פאטער, באבעלע און חנהלע קושען זיך)

סעם: פאפא! באבעלע זאגט דאס זי מיך ליעב.

באבעלע: (שלעפט איהם װעק) װאס מהוסט דא? איך שעם זיך!

דזייק: איז דאס װאהר? זאג װשע עס פאר אלעמען.

יוחנצי: שבת שלפני הפסח!

דזייק: גענוג שוין מיט דײַן שבת שלפני הפסח! װאס זאגסטו צו דעם פאארעל?

יוחנצי: א װאוילער יונגעל.

סעם: אנקעל. איי װאנט יו שעלבי מײַ פאדערגלא

דזייק: נו.. און זי שװעגערין, רביצין װאס זאגען זי?

שרה־שיינדעל: פאר װאס לאזט איהר איהם רעדען טויש? מען פערשטעהט דאך איהם קײַן איין װארט ניט.

גימפעל: פאר װאס פערשטעה איך איהם: ער װיל נעמען אייער טאכטער פריהר פאר א כלה און דער נאך פאר א װײַב.

סעם: דעט רײַט.

דזייק: אלזוי שװעגערין װאס זאגען זי?

שרה־שיינדעל: יוחנצי! װאס זאגסט דו?

יוחנצי: רב גימפלל װאס זאגט איהר?

גימפעל: איך זאג עס זאל זײַן מיט מזל און ברכה אין א גליקליכער שעה.

דזייק: אלזוי מײַנע פרײַנד! מארגען פײַערען מיר די חאבצײַט פון מײַן טאכטער מיט אברהמעלען, און גלײַכצײַטיג אויך די פערלויבונג פון מײַן סעם'ן מיט באבעלען. בלײַבט אזוי?

שרה שיינדעל: נו רבי?

יוחנצי: נו רביצין?
גימפּעל: נו זאָגט שוין יאָ אין א מזלדיגער שעה!
שׂרה שײנדעל: זאָל זײן מיט מזל און ברכה. דער יעהופּיצער זאָל זיך מיהען.
יוחנצי: לאָז זײן מיט מזל!
גימפּעל: מיט מזל און מיט ברכה פאַר אונז אלע!
אלע: מזל טוב! מזל טוב!
גימפּעל: נו לאָמיר געהן א טענצעל!
(אלע זינגען) זײט איך משׂמח, טאַנצט קינדער;
לכבוד אונזער רבין אונזער גלאַנץ
(און זאָ װײטער װי אויבען)

פאָרהאַנג.

ענדע

אין פֿערלאַג „פּראָגרעס“ איז ערשיענען פאָלגענדע
יודישע לעהר ביכער:

די מוטער שפּראַך

אַ מעטאָדע צו לערנען לעזען און שרייבען יודיש.
מיט גראַממאַטיקאַלישע כּללים און איללוסטראַציעס אין טעקסט.
ביינעלענט אַלע העברעאישע ווערטער, וואָס נעהען אַריין
אין דער יודישער שפּראַך.

צוזאַמענגעשטעלט פֿון ז. און א. רייזען.

פּרייז 35 קאָפּ'.

יודישע חרעסטאָמאַטיע

אַ לעזע-בוך פאַר שוהל און הויז.
געזאַמעלט פֿון די בעסטע ליטעראַרישע און וויסענשאַפטליכע
קוועלען נאָך די נייעסטע מעטאָדעס מיט צייכנונגען און איללוס-
טראַציעס.

דורך אברהם רייזען.

פּרייז קאָפּ'.

אַ פאָלשטענדיגע יודישע גראַמאַטיק

(עטימאָלאָגיע און סינטאַקסיס).

פֿערפֿאַסט פֿון זלמן רייזען.

פּרייז 50 קאָפּ'.

צו בעשטעלען לויט אַדרעסע:

Книгоиздательство „ПРОГРЕССЪ“
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63.)